

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Didaktické prostředky v ekonomických předmětech na SŠ

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obor: 7504R100 – Učitelství odborných předmětů

Autor práce: **Ing. Michaela Vurmová**
Vedoucí práce: PaedDr. Jitka Jursová, Ph.D.

TECHNICAL UNIVERSITY OF LIBEREC
Faculty of Science, Humanities
and Education

Didactic Resources in the Teaching of Economic subjects at Secondary schools

Bachelor thesis

Study programme: B7507 – Specialization in Pedagogy
Study branch: 7504R100 – Teaching Professional Subjects

Author: **Ing. Michaela Vurmová**
Supervisor: PaedDr. Jitka Jursová, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ing. Michaela Vurmová**
Osobní číslo: **P12001035**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství odborných předmětů**
Název tématu: **Didaktické prostředky v ekonomických předmětech na SŠ**
Zadávající katedra: **Katedra pedagogiky a psychologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl:

Cílem této bakalářské práce je provedení analýzy projektovaného kurikula ekonomických předmětů ve vztahu k efektivnímu využívání didaktických prostředků v systému výuky a vytvoření souboru praktických námětů pro konkrétní výuku.

Metody:

- analýza vzdělávacích dokumentů

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

SITNÁ, D., 2009. Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách. Praha: Portál. ISBN 978-807-3672-461.

PETTY, G., 1996. Moderní vyučování. 1.vyd. Praha: Portál. ISBN 80-717-8070-7.

SKALKOVÁ, J., 2007. Obecná didaktika. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1821-7.

ŠKODA, J. a DOULÍK, P., 2011. Psychodidaktika: metody efektivního a smysluplného učení a vyučování. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-802-4733-418.

KALHOUS, Z., 2002. Školní didaktika. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-253-X.

Vedoucí bakalářské práce:

PaedDr. Jitka Jursová, Ph.D.
Katedra pedagogiky a psychologie

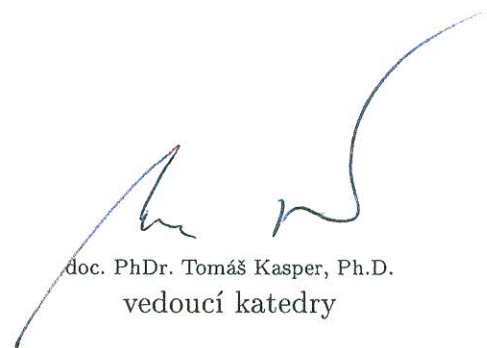
Datum zadání bakalářské práce: **7. dubna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **15. prosince 2014**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 7. dubna 2014

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Zde bych ráda poděkovala všem, kteří mě podporovali a pomáhali mi při psaní této bakalářské práce. Zejména mé poděkování patří paní PaedDr. Jitce Jursové, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, věnovaný čas a ochotu a neskutečnou trpělivost. Za vstřícnost, rady a připomínky, které mi dávala po celou dobu psaní mé práce.

Anotace

Cílem bakalářské práce s názvem „Didaktické prostředky v ekonomických předmětech na SŠ“ je prostudovat projektované kurikulum ekonomických předmětů ve vztahu k efektivnímu využívání didaktických prostředků v systému výuky a vytvořit soubor praktických námětů pro konkrétní výuku. Na základě prostudování Rámcového vzdělávacího programu pro odborné vzdělávání a Školního vzdělávacího programu a odborné literatury k didaktickým prostředkům byl navržen seznam otázek pro rozhovor s vyučujícími. Pro porovnání škály aplikovaných didaktických prostředků byla pozornost zaměřena na více pedagogů. Následně bylo provedeno pozorování ve vyučovací hodině, jehož cílem bylo zjistit využívané didaktické prostředky ve výuce. Formou dotazníku byli osloveni i žáci. Cílem dotazníkového šetření bylo zjistit, jakou formou žáci nejlépe získávají informace a jaké jim chybí materiální didaktické prostředky ve výuce, konkrétně v předmětu Ekonomika. Byl navržen soubor praktických námětů, které lze použít plošně na libovolných odborných školách.

Klíčová slova

rámcový vzdělávací program, školní vzdělávací program, didaktické prostředky.

Abstract

Bachelor thesis titled "Didactic Resources in the Teaching of Economic subjects at Secondary schools" aims to study the project curriculum of economical subjects in relation to the effective use of didactic resources in the teaching system and to create a set of practical suggestions for specific teaching. Based on the study of the Framework and the School curriculum and specialised literature about didactic resources, the list of questions for an interview with a teacher was designed. To compare the teaching resources used in teaching, another teacher was approached. Subsequently, lesson observation was carried out, aiming to identify the didactic resources used in the teaching. Even pupils were asked to fill in the questionnaire. The aim of the questionnaire survey was to find out by which method pupils get the best information and what material didactic resources are lacking in their teaching, specifically in the subject of Economics. A set of practical suggestions, which can be used extensively at any school specialized in Economics, has been designed.

Key words

framework educational program, school education program, Didactic Resources.

Obsah

OBSAH	7
SEZNAM OBRÁZKŮ	9
SEZNAM TABULEK	9
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ	11
ÚVOD	12
1 DIDAKTICKÉ PROSTŘEDKY V PROCESU VYUČOVÁNÍ	13
1.1 MATERIÁLNÍ DIDAKTICKÉ PROSTŘEDKY	15
1.1.1 Učebny a jejich vybavení	16
1.1.2 Didaktická technika	16
1.1.2.1 Počítač ve výuce.....	20
1.1.2.2 E-Learning.....	22
1.1.2.3 Tablet či mobilní telefon ve výuce	24
1.1.3 Vyučovací pomůcky a žákovské pomůcky a potřeby	25
1.1.3.1 Funkce.....	26
1.1.3.2 Kategorizace.....	26
1.1.3.2.1 Kategorizace dle jejich charakteru	26
1.1.3.2.2 Kategorizace podle hlediska třídění	26
1.1.3.2.3 Kategorizace podle toho kdo s nimi pracuje	27
1.1.3.3 Výběr pomůcky	28
1.1.3.4 Učebnice.....	28
1.2 NEMATERIÁLNÍ DIDAKTICKÉ PROSTŘEDKY	29
1.2.1 Vyučovací metody	29
1.2.2 Organizační formy výuky	33
2 DIDAKTICKÉ PROSTŘEDKY V EKONOMICKÝCH PŘEDMĚTECH	35
2.1 POJETÍ PŘEDMĚTU EKONOMIKA.....	36
2.2 VHODNÉ A SPECIFICKÉ PROSTŘEDKY POUŽÍVANÉ V PŘEDMĚTU EKONOMIKA	38
3 PRAKTICKÁ ČÁST	41
3.1 PRŮZKUM	41
3.1.1 Otázky pro průzkum	41
3.1.2 Metody průzkumu a charakteristika zkoumaných souborů.....	42
3.1.3 Vyhodnocení a diskuze	43
3.1.3.1 Vyhodnocení	43
3.1.3.1.1 Rozhovor.....	43
3.1.3.1.2 Pozorování	44
3.1.3.1.3 Dotazník.....	45
3.1.3.2 Diskuze a závěry	52
3.1.3.2.1 Otázka č. 1	52
3.1.3.2.2 Otázka č. 2	52
3.1.3.2.3 Otázka č. 3	53
3.1.3.2.4 Otázka č. 4	53
3.1.3.2.5 Otázka č. 5	53
3.2 SOUBOR PRAKTICKÝCH NÁMĚTŮ	54
3.2.1 Ukázky praktických námětů do výuky.....	55
3.2.1.1 Ukázka 1. vyučovací hodiny	55
3.2.1.2 Ukázka 2. vyučovací hodiny	56
3.2.1.3 Ukázka 3. vyučovací hodiny	58
3.2.1.4 Ukázka 4. vyučovací hodiny	59
3.2.1.5 Ukázka 5. vyučovací hodiny	60
3.2.1.6 Ukázka 6. vyučovací hodiny	61
3.2.1.7 Ukázka 7. vyučovací hodiny	63
3.2.1.8 Ukázka 8. vyučovací hodiny	64
ZÁVĚR	65

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	67
SEZNAM PŘÍLOH	70

Seznam obrázků

Obrázek 1: Průběh vyučovacího procesu	13
Obrázek 2: Didaktické prostředky	15
Obrázek 3: Po dvou týdnech máme v paměti. Pyramida učení.....	32
Obrázek 4: Výsledek Brainstormingu a vyžití metody Laso.....	56
Obrázek 5: Ukázka metody Pyramida – téma Výrobek	57
Obrázek 6: Ukázka myšlenkové mapy	62

Seznam tabulek

Tabulka 1: Prostředky vizuální techniky	17
Tabulka 2: Prostředky auditivní techniky.....	18
Tabulka 3: Prostředky audiovizuální techniky	18
Tabulka 4: Doporučené metody výuky na SŠ1 a SŠ2 dle ŠVP dané školy.....	37
Tabulka 5: Uvedené didaktické prostředky na SŠ1 i SŠ2 dle jejich ŠVP	37
Tabulka 6: Specifické didaktické prostředky ve výuce ekonomických předmětů	38
Tabulka 7: Organizační struktura vyučovací hodiny V1 a V2	44
Tabulka 8: Aktivity realizované ve vyučovací hodině u V1 a V2.....	45
Tabulka 9: Aplikované didaktické prostředky ve vyučovací hodině u V1 a V2.....	45
Tabulka 10: Otázka č. 1: Pohlaví	46
Tabulka 11: Otázka č. 1: Věk	46
Tabulka 12: Otázka č. 3: Jakou formou jsou pro Vás nově získané informace nejlépe zapamatovatelné? Takové, které.....	46
Tabulka 13: Otázka č. 4: Zakroužkujte na škále jeden bod (od vůbec nepomáhá do maximálně pomáhá) vyjadřující do jaké míry Vám pomáhají níže uvedené pomůcky při osvojování si nového učiva VE ŠKOLE.	47
Tabulka 14: Otázka č. 5: Jaké učební pomůcky jste měl/a k dispozici v předmětu Ekonomika za poslední měsíc?.....	48
Tabulka 15: Otázka č. 6: Jaké učební pomůcky byste ještě uvítal/a pro výuku předmětu Ekonomika?.....	49
Tabulka 16: Otázka č. 7: Zakroužkujte na škále jeden bod (od vůbec nepomáhá do maximálně pomáhá) vyjadřující do jaké míry Vám pomáhají níže uvedené pomůcky při osvojování si nového učiva při SAMOSTUDIU DOMA – např. před testem, zkoušením, případně doplnění probrané látky z důvodu nepřítomnosti ve škole.....	49
Tabulka 17: Otázka č. 8: Jaké učební pomůcky používáte při domácí přípravě na výuku předmětu Ekonomika?.....	51
Tabulka 18: Materiální a nemateriální didaktické prostředky.....	56
Tabulka 19: Materiální a nemateriální didaktické prostředky.....	58
Tabulka 20: Ukázka zápisu na tabuli.....	59
Tabulka 21: Materiální a nemateriální didaktické prostředky.....	59
Tabulka 22: Materiální a nemateriální didaktické prostředky.....	60
Tabulka 23: Materiální a nemateriální didaktické prostředky.....	61
Tabulka 18: Materiální a nemateriální didaktické prostředky.....	62
Tabulka 18: Marketingový mix – čtyři skupiny - kartičky.....	63
Tabulka 26: Materiální a nemateriální didaktické prostředky.....	63

Tabulka 27: Materiální a nemateriální didaktické prostředky..... 64

Seznam použitých zkratk a symbolů

BOZP – bezpečnost ochrany zdraví při práci

CAD systém - z anglického Computer Aided Design – počítačem podporované navrhování

RVP – rámcový vzdělávací program

SŠ – střední škola

SŠ1, SŠ2 – střední škola 1, 2

ŠVP – školní vzdělávání program

V1, V2 – vyučující 1, 2

Úvod

V posledních letech je v oblasti českého školství stále častěji kladen důraz na potřebu realizace reformních kroků, které povedou ke změně přístupu k cílům vzdělávání, ke vzdělávacím obsahům i k modernizaci vlastního procesu výuky, jenž spočívá ve využívání moderní pedagogické metodologie.

Bakalářská práce s názvem „Didaktické prostředky v ekonomických předmětech na SŠ“, byla vybrána s ohledem na skutečnost, že ekonomické předměty na SŠ jsou vyučovány všechny podobným způsobem a pro žáky mohou být tyto předměty nezáživné.

Cílem této bakalářské práce je provedení analýzy projektovaného kurikula ekonomických předmětů ve vztahu k efektivnímu využívání didaktických prostředků v systému výuky a vytvoření souboru praktických námětů pro konkrétní výuku.

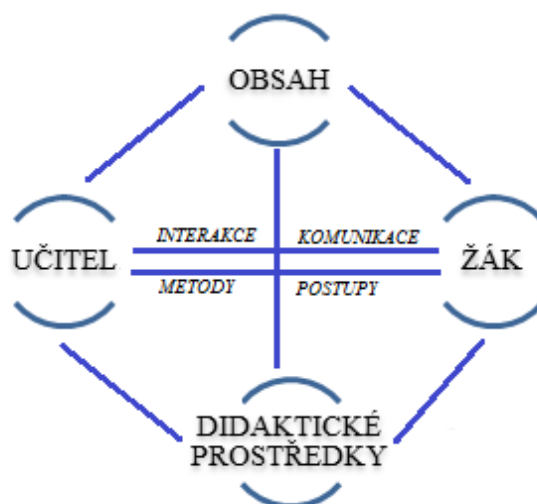
Teoretická část práce je zaměřena na objasnění problematiky didaktických prostředků používaných v procesu vyučování se základním rozdělením na materiální a nemateriální. Mezi materiální didaktické prostředky patří učebny a jejich vybavení, didaktická technika, vyučovací pomůcky a žakovské pomůcky a potřeby. U nemateriálních didaktických prostředků se jedná o vyučovací metody a organizační formy výuky.

V praktické části jsem si kladla za cíl prostudovat Rámcový vzdělávací program pro odborné vzdělávání (dále jen „RVP“) a Školní vzdělávací program (dále jen „ŠVP“) se zaměřením na vybranou odbornou střední školu (dále jen „SŠ“). K té následně oslovím další SŠ, kde se výše uvedené dokumenty budou též prostudovávat. Didaktické prostředky v ekonomických předmětech budou zaměřeny pouze na předmět Ekonomika. Následně budou charakterizovány vhodné a specifické prostředky používané v předmětu Ekonomika.

Praktická část bude zaměřena na průzkum metodou rozhovoru s vyučujícími, pozorováním jejich vyučovacích hodin a oslovením žáků formou dotazníku. Následně navrhnu ukázky praktických námětů do výuky.

1 Didaktické prostředky v procesu vyučování

Vyučovací proces je cílevědomé, systematické a záměrné působení na žáky, které se uskutečňuje pod vedením pedagoga v rámci určitých přesně vymezených forem. Do tohoto procesu vstupuje učitel, žák a obsah vzdělávání (tedy učivo) za účelem splnění výchovně-vzdělávacích cílů. Tento proces probíhá za určitých předpokladů. Subjekty vstupují do vzájemných vztahů. Učitel vychází z obsahu vzdělání a přizpůsobuje zpracování učiva tak, aby jeho úroveň byla vhodná pro žáky. Žáci přijímají učivo, zpracovávají ho v mozku v souvislosti s jejich osobními zkušenostmi do podoby, které rozumí (Zormanová, 2014, s. 21). Grafické znázornění průběhu vyučovacího procesu je zobrazeno na obrázku 1.

Obrázek 1: Průběh vyučovacího procesu

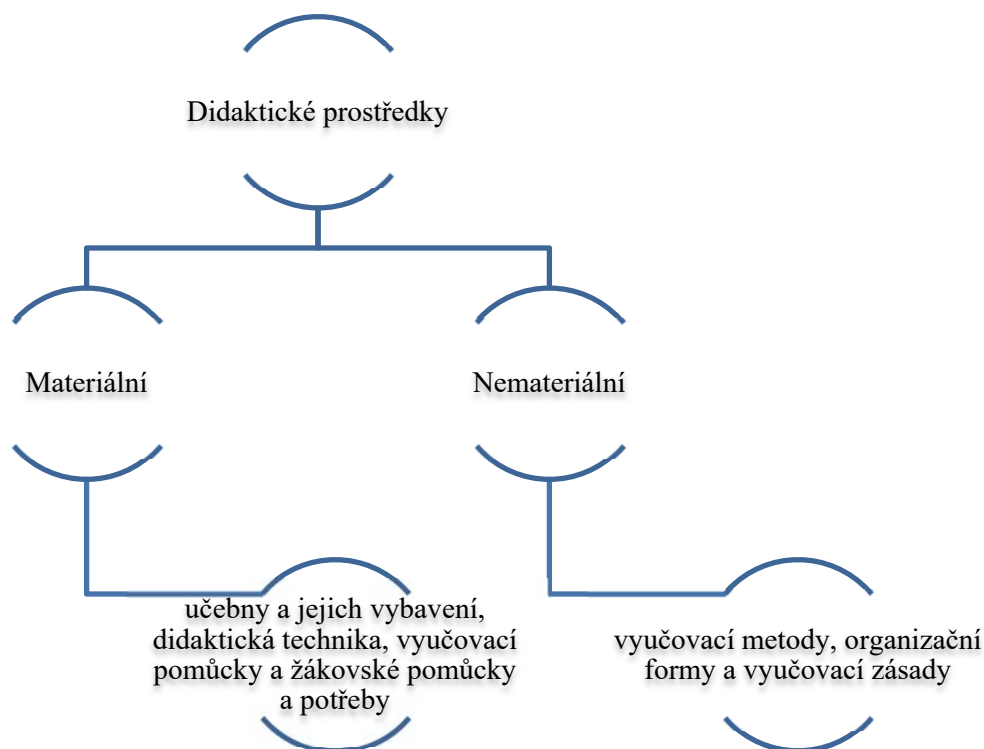
Zdroj: Maňák, 2003, s. 69, vlastní zpracování

Didaktické prostředky jsou předměty a jevy, které slouží k dosažení vytýčených cílů, např. výchovně-vzdělávací, výukové apod. Jedná se o předměty, které učitelé a žáci mohou využít k zefektivnění výuky s předpokladem dosažení výukových cílů. Takovým prostředkem může být vyučovací forma, didaktická zásada a metoda výuky. Dosažení dílčího cíle je prostředkem dosažení finálních cílů. Prostředkem je také učebnice, školní tabule, výpočetní technika, učební prostory apod. (Kalhous, Obst, 2009, s. 337). Tyto prostředky zajišťují, podmiňují a zefektivňují průběh vyučovacího procesu (Maňák, 2003, s. 49).

Z výše uvedeného popisu vyplývá, že didaktické prostředky napomáhají k dosažení výukových cílů a zároveň zvyšují efektivitu vyučovacího procesu. Dnešní doba vyžaduje,

aby obsah učiva byl vyučován širokou škálou vyučovacích metod. Didaktické prostředky do velké míry ovlivňují proces vyučování a dnešní výuka by se bez těchto prostředků vůbec neobešla. Vyučující je vyzván, aby si vytvořil soubor ke každé vyučovací hodině, ve kterém bude propojovat jak tradiční, tak především moderní vyučovací techniky a metody. Velká výhoda moderních didaktických prostředků spočívá i v tom, že podněcují ke změnám tradičních postupů z hlediska metod, obsahu, i organizačních forem vyučování (Skalková, 2007, s. 256). Používáním široké škály didaktických prostředků učiní učitel vyučování nejen pro sebe, ale i pro žáky příjemnějším, zajímavějším a zábavnějším. Pokud jsou žáci aktivně zapojováni, napomáhají jim didaktické prostředky k rychlejšímu a hlavně lepšímu porozumění, zapamatování a zvládnutí probírané látky s případnou aplikací, analýzou, syntézou a následným hodnocením. Tím se přispívá k dosažení všech cílů výuky.

Didaktické prostředky lze rozdělit na materiální a nemateriální. Mezi materiální lze zařadit učebny a jejich vybavení, didaktické techniky, vyučovací pomůcky a žákovské pomůcky. Mezi nemateriální je možno začlenit vyučovací metody, organizační formy a vyučovací zásady. Toto rozdělení je pro názornost zobrazeno na obrázku 2. Oba typy didaktických prostředků jsou podrobněji rozebrány v samostatné kapitole.

Obrázek 2: Didaktické prostředky

Zdroj: vlastní

1.1 Materiální didaktické prostředky

Materiální didaktické prostředky lze definovat jako prostředky materiální povahy. Ty napomáhají ve spojení s obsahem nebo formami a metodami k dosažení stanovených cílů vyučovacího procesu přímo, nebo pro toto působení formují vhodné podmínky. Mezi tyto prostředky lze zařadit pouze takové prvky z materiálně-technické základny, které jsou v užší vazbě s obsahem nebo metodami a formami vyučovacího procesu (Rambousek, 2014, s. 6).

Nezbytnost materiálních didaktických prostředků vyplývá ze skutečnosti, že člověk získává informace vizuálně (zrakem), auditivně (sluchem), taktilně (dotykově) a olfaktoricky (čichově), (Kouba a kol., 1985 in Obst, 2006, s. 147).

Použití materiálních prostředků plní řadu funkcí - působí motivačně, emocionálně, aktivizují žáky při vyučování, zpřístupňují učivo různými cestami, pomáhají spojení teorie s praxí, racionalizují a zintenzivňují práci učitele apod. Při používání materiálních prostředků je možné se setkat i s negativním působením a to např. pokud tyto prostředky rozptylují žáky, tříští jejich pozornost a při projekci se může dostavit i tzv. „kinový efekt“ (Slavík, Husa a Miller, 2007, s. 7).

Vyučující má na škole k dispozici rozsáhlou škálu materiálních didaktických prostředků. Plné uplatnění všech funkcí těchto prostředků předpokládá poučeného nejen učitele, ale i žáka. Předpokládá se i odpovídající vybavení učebních prostor, respektování specifických možností uplatnění materiálních didaktických prostředků v rámci vyučování a respektování trendu integrace všech prvků didaktického systému při adaptaci učitele a žáka na změněné podmínky vyučovací komunikace (Obst, 2006, s. 148).

Materiální didaktické prostředky jsou rozděleny na tři hlavní podkapitoly – učebny a jejich vybavení, didaktická technika, vyučovací pomůcky a žákovské pomůcky a potřeby.

1.1.1 Učebny a jejich vybavení

Učebny pro daný předmět by měly být v souladu s praktičností pro vyučujícího i žáky. Při výběru učebny je třeba zohlednit velké množství hledisek jako např. hledisko didaktické, psychologické, prostorové, ekonomické, ekologické, hygienické apod (Stojan, 1986, s. 11). Dále je nezbytné se zaměřit na výukové prostory a jejich vybavení, jako např. učebny se standardním vybavením, tj. stoly, zpravidla pro dva žáky a židle, tabule (magnetická, klasická, interaktivní), nástěnky, obrazová výzdoba, skříň na knihy, sešity apod. Učebny se zařízením pro reprodukci audiovizuálních pomůcek, odborné učebny, počítačové učebny, laboratoře, dílny, školní pozemky, tělocvičny, hudební a dramatické sály (Kalhous, Obst, 2009, s. 339). V těchto zařízeních si žáci mohou své vědomosti procvičovat, upevňovat a přeměňovat na dovednosti (Kalhous, 2002, s. 339), (Zormanová, 2014, s. 190 – 191), (Petty, 1996, s. 271), (Kořínek, 1984, s. 169).

1.1.2 Didaktická technika

Didaktická technika má velký význam, specifické možnosti a univerzální použití. Dovoluje prezentaci učebních pomůcek. Využívání médií nelze vidět pouze izolovaně z hlediska školního vyučování. Je nutno si uvědomit, že na žáky působí rodina, vrstevníci a činnosti, které realizují ve volném čase, dále také televize, počítače, internet, video, které působí v širokém sociálním prostoru, v němž mládež žije a který přesahuje rámec školy (Skalková, 2009, s. 257).

Mezi přístroje didaktické a diagnostické techniky lze zařadit organizační a reprografickou techniku. Do těchto dvou oblastí spadají fotolaboratoře, kopírovací přístroje, promítací, zvuková, rozhlasová, televizní, fotografická, počítačová technika a vyučovací automaty a zpětnovazební zařízení (výpočetní technika, databázové systémy apod.), (Obst, 2006, s. 147). V dnešní době lze zařadit mezi didaktickou techniku např. i multimediální tabule.

Didaktická technika může být rozdělena do skupin dle různých hledisek – např. z hlediska vývojového, podle funkce v procesu výuky, z hlediska zprostředkování skutečnosti a podle ovlivňovaných smyslů. Tato kapitola se hlouběji zaměřuje na kategorizaci didaktické techniky podle ovlivňovaných smyslů.

Technické výukové prostředky mají ve výuce funkci **základní** (informační, formativní a instrumentální), **didaktickou** (názornosti, vícekanalového vnímání informací a dále motivační, stimulační, racionalizační, je třeba dodržovat zásadu systematizační, kontrolní a řídicí funkce) a **ergonomickou a řídicí** (redukce části neproduktivních časů vyučujícího i žáků, objektivizace zpětné vazby, individualizace regulace tempa učení), (Kalhous, Obst, 2002, s. 340).

Technická zařízení a přístroje užívané pro výukové účely zprostředkovávají vizuální, auditivní a audiovizuální informace. Umožňují objektivizaci řízení učení a vyučování prostřednictvím optimalizovaného programu, který působí na vybrané lidské smysly.

Prostředky vizuální techniky - působí na zrakovou složku vnímání. Jedná se např. o techniku pro diaprojekci nebo zpětnou a dynamickou projekci. Podrobnější rozdělení prostředků vizuální techniky je shrnuto v tabulce 1 (Petty, 1996, s. 271 – 290), (Opatřil, 1985, s. 132 - 133), (Kalhous, Obst, 2009, s. 339).

Tabulka 1: Prostředky vizuální techniky

Nepromítané pomůcky		Prostředky pro statickou projekci		Prostředky pro dynamickou projekci	
Prostředek didaktické techniky	Pomůcka (nosič informace)	Prostředek didaktické techniky	Pomůcka (nosič informace)	Prostředek didaktické techniky	Pomůcka (nosič informace)
Kopírovací stroj	Rozmnožované materiály	Zpětný projektor (diaprojektor, epiprojektor)	Pomůcka na (ne)průhledné podložce nebo velkoplošný diapozitiv (diapás)	Filmový projektor, televize, video, DVD přehrávač, videorekordér	Němý film, filmová smyčka, ukázky k probírané látce
Tabule (bílá na psaní fixem, magnetická, flanelová, plexitová, flipchart)	Pedagogická kresba, papírové materiály,	Dataprojektor	Prezentování všeho, co právě běží na počítači. Hlavně za účelem prezentování powerpointových prezentací	Interaktivní tabule	
Modely a skutečnost	Pomůcky, které lze vzít do ruky a pracovat s nimi	Vizualizér		Kamera, fotoaparát	

Zdroj: vlastní

Hlavní výhody vizuálních pomůcek spočívají v upoutání pozornosti (ignorovat nový obrázek na plátně je obtížné, ignorovat novou větu výkladu nikoliv. Pokud žák hledí na vizuální pomůcku, není jeho pozornost odváděna jinými zrakovými podněty – např. pohled z okna), přinášení změny (přinesení změny a vzbuzení zájmu), napomáhání konceptualizaci (porozumíme mnoha pojmům a myšlenkám spíše vizuálně než verbálně), ve snaze zapamatovatelnosti, projev zájmu (žáci vidí na připravené vizuální pomůcce, že vyučujícímu záleží na tom, aby se něco naučili), (Petty, 1996, s. 271 – 272).

Prostředky auditivní techniky působí na sluch. Shrnutí používaných prostředků auditivní techniky v dnešním školství je zpracováno v Tabulce 2 (Opatřil, 1985, s. 133), (Kalhous, Obst, 2009, s. 339), (Maňák, 2003, s. 50).

Tabulka 2: Prostředky auditivní techniky

prostředek didaktické techniky	pomůcka (nosič informace)
Magnetofon (kasetový)	Magnetofonový pásek (kazeta)
Přehrávač CD	CD (kompaktní disk)
Rozhlasový přijímač	Rozhlasové vysílání
MP3 přehrávač, Audioknihy	MP3 záznam
Hudební nástroje	Kytara, klavír, piano, triangel apod.
Školní rozhlas	
Sluchátková souprava	

Zdroj: vlastní

Tato technika se využívá především jako doplňková k učebnicím. Lze ji aplikovat do výuky cizích jazyků (náslechy výslovnosti, poslechová cvičení), v hudební výchově (poslech hudebních nástrojů a hudebních děl), i v přírodopise (např. zvuky zvířat) apod. Auditivní technikou se zajišťují stejné podmínky pro všechny žáky daného předmětu v různých třídách, např. při dodržení rychlosti při diktování textu.

Prostředky audiovizuální techniky působí současně na zrak i sluch. Shrnutí prostředků audiovizuální techniky používané ve školství je uvedeno v Tabulce 3 (Opatřil, 1985, s. 133), (Kalhous, Obst, 2009, s. 339), (Maňák, 2003, s. 55).

Tabulka 3: Prostředky audiovizuální techniky

Prostředek didaktické techniky	Pomůcka (nosič informace)
Filmový projektor	Zvukový film
Televizor	Televizní vysílání, výukový (didaktický) film
Videomagnetofon	Videokazeta

Multimediální počítače	CD-Romy s multimediálními programy
Dataprojektory	Data v počítačích či jiných zdrojích
DVD přehrávač	DVD

Zdroj: vlastní

Přínosem této techniky je simulace přirozeného prostředí v teoretické výuce, jež napomáhá vizualizovat jevy, které nelze sledovat v běžném životě, buď pro jejich příliš nízkou, nebo naopak příliš vysokou rychlost. Nevýhodou může být, že nemusí navazovat na výklad vyučujícího, jako např. jiný přístup k objasňování určitého problému a jiný názor a vztah k tématu. Některá témata mohou být zastaralá. Někdy může být i nevýhodou, že během promítání se učitel stává pasivním činitelem a ztrácí kontakt se žáky.

V dnešní době existuje mnoho technických výukových prostředků, které vedou k zefektivnění výuky a umožní žákům lepší porozumění probírané látce se zapojením všech smyslů. Avšak množství učebních pomůcek, které může mít vyučující v dnešní době k dispozici, svádí k tomu, aby byl vybaven všemi. Učitel by však měl pečlivě zvažovat, které z nich vybrat, aby nebyl příliš rozptýlen. Je tedy nezbytné uvažovat ve škole o centralizaci složitějších technických prostředků a o jejich unifikaci. Měl by směřovat tyto úkoly spíše na technické asistenty. Při výběru technických prostředků je důležité brát ohled na určité podmínky, jakými jsou např. jednoduchá manipulace s přístrojem, dostatek názorného, metodicky zpracovaného materiálu apod. Kritéria výběru specifikují pomůcku. Determinanty výběru jsou např. sledovaný cíl, obsah a charakter předváděných jevů (statické a dynamické jevy), úroveň žáků (psychický rozvoj, předchozí znalosti atp.), ovládnutí pomůcky a podmínky realizace (promítací plátno, zatemnění atp.), (Maňák, 2003, s. 51).

V dnešní moderní době charakteristické rychlým tempem vývoje technologií se i ve školství řeší otázky týkající se zařazování nových metod a forem výuky, které povedou ke zvýšení atraktivity výuky u žáků. Nejvyužívanějšími technologiemi na školách jsou stolní počítače, interaktivní tabule a online úložiště výukových materiálů. Do výuky však začíná silněji vstupovat také E-learning a používání tabletů či mobilních telefonů.

V níže uvedených podkapitolách je podrobněji charakterizována funkce počítače ve výuce, E-learningu, tabletu či mobilních telefonů.

1.1.2.1 Počítač ve výuce

Počítač ve výuce je jako pracovní nástroj pro zkvalitnění procesů vyučování (Skalková, 2007, 253-254). Aplikací si lze osvojovat počítačovou gramotnost. V dnešní době je k dispozici velmi rozsáhlá nabídka výukových programů od textově orientovaných programů až po nákladné multimediální programy umožňující individuální i skupinovou výuku a velkoplošnou projekci. Tyto programy lze používat k různým funkcím. Jako příklady lze uvést (Kalhous, Obst, 2009, s. 342):

- Programy pro procvičování látky – jednoduché programy, se kterými žáci na základě instrukcí učitele pracují ve svém volném čase nebo v hodinách věnovaných opakování.
- Prezentační programy.
- Simulační programy - při dnešní úrovni výpočetní techniky umožňují modelovat složité problémy jednotlivých oborů v reálném čase apod.
- Didaktické hry - jsou koncipovány jako zábavné hry, které se využívají k procvičování a upevnování látky. Nejčastěji se tyto programy uplatní v individuální formě výuky.
- Elektronické učebnice a encyklopedie - v dnešní době vydávané na CD-ROM. Tyto publikace obsahují hypertextové formy, tedy podtržená slova (či jinak označena), která vyvolávají další dokumenty, výukové informace, obrázky, videosekvence apod. Využití je možné jak v individuální přípravě, tak i v hromadné výuce formou projekčního videa nebo projekčního panelu na zpětném projektoru atd. (Kalhous, Obst, 2009, s. 342), (Skalková, 2007, s. 254)
- On-line databáze (tj. připojení na ústřední počítač) - umožní okamžitý přístup k nejnovějším informacím i získávání nejnovějších počítačových programů (Petty, 1996, s. 274).

Počítače ve výchovně-vzdělávací práci lze použít při zpracování grafů, produkci graficky zaměřených materiálů, uchování a zpracování dat, navrhování letáček pro vyučovací hodiny, komunikaci s jinými počítači, ovládání robotů, vytvoření databáze otázek ke zkoušce atd. Nejčastěji je používán při přípravě vyučovacích materiálů, jakými jsou např. pracovní listy, testy, shrnutí, zadání úkolů atp. (Petty, 1996, s. 296), dále při vyhledávání a práci s informacemi na internetu, při využívání multimediálních výukových pomůcek,

simulátorů a e-learningových kurzů (Vališová, Kasíková, 2011, s. 222). Ať už se vyučuje jakýkoliv předmět, očekává se od žáků znalost práce s počítačem (Petty, 1996, s. 291).

Nejhojněji používané počítačové aplikace řadíme do tří kategorií, jimiž jsou tabulkové a textové procesory a databáze (Petty, 1996, s. 291 - 293). **Tabulkové kalkulátory** jsou vhodné pro jednoduché i složité výpočty – např. statistické, které slouží ke grafickému zobrazování dat, propojení na další aplikace a zařízení. **Textové editory** umožňují psaní a úpravu textů, v dnešní době jsou doplněné o řadu automatických funkcí. **Databázové systémy** zahrnují skupiny informací, které jsou uspořádány podle určitého kritéria tak, aby manipulace s nimi byla co nejjednodušší (Obst, 2006, s. 149), (Skalková, 2007, s. 253).

Dále je možné pracovat i s grafickými editory, které umožňují vytvářet a upravovat obrázky a připravit či upravit si je k dalšímu využití, a s CAD systémy, které slouží k vytváření objektů ve dvou nebo trojrozměrném prostoru (Kalhous, Obst, 2009, s. 342 - 343).

Výhody použití počítačů (Vališová, Kasíková, 2011, s. 223) spočívají např. v tom, že

- počítač umožňuje respektovat individuální tempo učební činnosti žáků,
- předkládá žákům programy různé náročnosti,
- spravedlivě hodnotí,
- umožňuje vydávání vlastních textů (možnost rychlé a levné publikace na internetu),
- motivuje žáky k práci s informační a komunikační technikou.
- zajišťuje vyšší efektivitu vyučovacího procesu,
- pomáhá uspořít čas v hodinách atp.

Nevýhody použití počítačů (Vališová, Kasíková, 2011, s. 223) mohou spočívat např. v tom, že je zde

- nedostatečná citová výchova,
- redukce psané a mluvené řeči,
- omezování divergentního myšlení (přizpůsobování se určitým pravidlům a modelům),
- absence přímého pozorování (poznatky poskytovány zprostředkovaně),
- snížení socializace člověka,

- problémy spojené s rozvíjením tvořivosti a hodnotícího myšlení atp.

Nejvýznamnějším prostředkem pro získání informací z různých médií je v dnešní době internet. Internet je největší počítačovou sítí na světě. Připojení na internet umožňuje využívat např. elektronickou poštu (email), webové stránky (World Wide Web), pro ovládání www serverů (Kalhous, Obst, 2009, s. 344).

1.1.2.2 E-Learning

E-learning je výuka s využitím počítačové techniky a internetu. Vzdělávací pracovníci využívají informační a komunikační technologii k tvorbě kurzů, k distribuci studijního obsahu, ke komunikaci mezi žáky a pedagogy a k řízení, organizování a kontrole studia, dále také k evidenci veškerých studijních a administrativních informací. Kurzy v rámci e-learningu mohou být k dispozici všem zájemcům o studium nebo jen specifickému okruhu žáků (Zormanová, 2014, s. 201).

Principem e-learningu je řízené samostudium, které vykazuje řadu předností, ale i nevýhod. Učení probíhá nezávisle na vyučujících, geografické vzdálenosti i čase. Učící se může cítit sociálně izolovaný, deprimovaný apod. Na straně druhé může být e-learning vhodným doplňkem klasické výuky. Lze jej využít při vzdělávání nadaných či handicapovaných žáků (E-pedagogium, III/2013, s. 121).

E-learning vyžaduje náročnou přípravu, technickou podporu, specifické didaktické dovednosti a zkušenosti tvůrců i tutorů, dobré finanční zázemí - tedy „osvícený“ management škol (vybavení, motivace, finance apod.) a zanícené učitele s ochotou dále se vzdělávat (E-pedagogium, III/2013, s. 122).

Dalo by se říci, že e-learning je z pedagogického hlediska hodnocen jako metoda sebevzdělávání. Každý učící postupuje učebním textem v malých krocích, vlastním tempem a dostává okamžité potvrzení správnosti svých odpovědí (E-pedagogium, III/2013, s. 122 - 123).

Blended learning (b-learning nebo také **hybrid learning**) je označení pro kombinovanou výuku (i pro večerní či maturitní studia), tedy pro kombinaci standardní výuky (prezenční) s e-learningem či jinou vhodnou technologií. Mezi tyto technologie se zařazuje např. internet, interaktivní tabule, CD-ROM, email, chat a další různá online prostředí.

Předpokladem zapojení této techniky je vést žáky k aktivitě a kreativitě, nikoliv naopak (E-pedagogium, III/2013, s. 121 - 122), (Čapek, 2015, s. 193).

M-learning je vzdělávání prostřednictvím výkonných komunikačních prostředků, jakými jsou např. mobilní telefony, notebooky, netbooky, různé kapesní počítače či organizéry, tablety, navigátory, krokoměry nebo výškoměry, MP3 přehrávače, paměťová uložiska, ale také fotoaparáty, elektronické knihy, čtečky, diktafony a další technika (Švec, 2015, s. 295).

Sociální sítě jsou k výuce stále častěji používány. Jedná se o sítě, např. v prostředí školní třídy, kdy žáci mají v rukou tablety. Sítě umožňují lepší komunikaci a mají další vlastnosti typické právě pro sociální sítě, jež nejsou obvyklé pro studijní prostředí (Švec, 2015, s. 194).

Výhody e-learningu mohou spočívat např. (Švec, 2015, s. 190-191):

- Vyšší efektivnost výuky – vysoká flexibilita (vznikají kurzy přesně podle potřeb a požadavků uživatelů), informace uspořádány do malých přehledných modulů, ze kterých se vytvářejí jednotlivé kurzy.
- Dostupnost – lze k těmto zdrojům přistupovat kdykoliv a odkudkoliv (s potřebou komunikačního kanálu)
- Nízké náklady na provoz – odpadají náklady na tisk a šíření materiálů, výdaje spojené s dopravou žáků, eliminován zisk z ušlé příležitosti neboli čas.
- Větší aktuálnost informací – svobodný a neomezený přístup k informacím (předpokládají se aktuální informace).
- Efektivnější možnosti testování znalostí – prostřednictvím interaktivního zpracování a následného testování zde existuje snadná možnost kontroly a zkouška efektivnosti.
- Individuální přístup k uživateli – přestává být pasivním účastníkem.
- Stejný obsah pro všechny žáky.
- Vytvoření metodicky účinných multimediálních studijních materiálů.
- Zvyšování gramotnosti v oblasti informačních technologií. Personalizace – propojení s portfolii, blogy či komunitami.

- Modernizace – znalosti poskytované v tzv. kurzech činí informace vstřebatelnějšími a hlavně také přehlednějšími.
- Rychlejší vstřebávání informací žáky než při tradiční výuce.
- Minimalizace stresu při finálních testech.
- Uživatelská nenáročnost.

Nevýhody e-learningu (Čapek, 2015, s. 191)

- Technická (trvalý přístup k určitému hardwaru a softwaru) a finanční náročnost.
- Nekompatibilita jednotlivých komponent (ne každý kurz je použitelný ve všech systémech).
- Nevhodnost pro určité typy kurzů (nehodí se pro všechny typy kurzů) a žáků (nehodí se pro každého žáka).
- Princip dobrovolnosti – záleží na motivaci a sebekázni každého jednotlivce, zda se chce něco naučit.
- Špatné řešení interaktivity – e-learning je neosobní, liduprázdný, přináší pocit marnosti a izolovanosti atp. a může vést k pocitu přesycenosti elektronickými zprávami, absenci lidské komunikace a fyzického kontaktu.
- Tvorba kurzů je pro vyučujícího poměrně časově náročná.
- Nízká úroveň kvality obsahu.
- Negativní dopad na zdravotní stav uživatelů – dlouhodobé sezení u počítače a s tím spojené zdravotní potíže.

1.1.2.3 Tablet či mobilní telefon ve výuce

Vybírá-li škola vhodný typ zařízení, měla by brát v úvahu konkrétní podmínky, které si stanoví i s ohledem na integraci zařízení do stávající infrastruktury školy, s ohledem na spolehlivé místo pro ukládání a zálohování školních dat.

V dnešní době se vyvíjejí nové kategorie výkonných komunikačních prostředků, jakými jsou např. kapesní a osobní počítače či organizéry, ale také nové generace mobilních telefonů umožňujících připojení k internetu. Dnešní mobilní telefony mají dostatečný výkon i pro přehrávání videopořadů a bylo by tedy možné je využívat i ke vzdělávání obdobně, jako slouží k přístupu k informacím na internetu.

Prostřednictvím tabletu či mobilního telefonu lze snadno proměnit statické informace na dynamické. Výuka může být snadno individualizována a přizpůsobena tempu a potřebám jednotlivých žáků. Zpětná kontrola je okamžitá. Mohou ji vidět všichni žáci najednou či postupně.

Využití je velmi pestré. Od outdoorových projektů přes práci s nejrůznějšími aplikacemi až po evaluační nástroje.

Mezi výhody použití tabletů či mobilních telefonů ve výuce patří např.: zpestření výuky, podpora individuálního tempa žáka, okamžitá názornost, aktivizace žáků, programy různé náročnosti, spolupráce a sdílení, hodnocení a zpětná vazba, spravedlivé hodnocení, nahrazení těžkých učebnic, nástroj pro ověřování znalostí žáků, motivace žáků k práci s informační a komunikační technikou, rozvíjení a posílení způsobu práce, vyšší efektivita vyučovacího procesu, časová úspora v hodinách atp.

Nevýhody použití tabletů či mobilních telefonů ve výuce spočívají např.: nedostatečné citové výchově, odnaučují žáky se učit, redukce psané a mluvené řeči, potlačení kritického myšlení, zeslabení hlubšího chápání smyslu informace, porozumění kontextu, absence přímého pozorování, mohou pobízet žáky spíše ke hraní her či používání komunikátorů než ke vzdělávání, příp. sebevzdělávat atp.

1.1.3 Vyučovací pomůcky a žákovské pomůcky a potřeby

Vyučující musí dodržet určité předpoklady pro využití učebních pomůcek a prostředků. Základem je důkladný rozbor vyučovací hodiny (stanovení struktury a těžiště hodiny). Dále se musí vybrat poznatky, k jejichž objasnění jsou učební pomůcky nezbytné, technická forma pomůcky i její zařazení do vyučovací hodiny, což lze odvodit z její funkce v procesu osvojování daného poznatku. Na závěr probíhá vyhodnocení vztahu mezi učební pomůckou použitou během vyučovací hodiny a materiály, které mají žáci k dispozici pro vlastní domácí přípravu (v učebnicích, sešitech, aj.).

Vyučující má na škole k dispozici rozsáhlou škálu materiálních didaktických prostředků, a proto by měl při práci s učebními pomůckami respektovat určité zásady. Měl by mít trvalý aktualizovaný přehled o pomůčkách souvisejících s jeho výukou. Dále by si měl uvědomovat, že začlenění pomůcek do výukového procesu není cílem výuky, ale

prostředkem výuky. Důležité je, aby si vyučující před vyučovací hodinou vyzkoušel pomůcky, které bude při výuce potřebovat, případně si vyzkoušel experiment, který chce se žáky realizovat. Žáky je možno využít při experimentu jako asistenty pokusu (Skalková, 2007, s. 249 - 250).

1.1.3.1 Funkce

Učební pomůcky zastávají ve výuce důležitou funkci. K nejvýznamnějším patří **funkce gnozeologická** (realizace jednoty konkrétního a abstraktního), **funkce intelektuální** (rozvoj pozornosti, myšlení, vnímání), **funkce komunikativnosti a sociability** (ulehčení komunikace, navozování vztahů, pochopení sdělovaných obsahů) a **funkce výchovná** (působení na celkový rozvoj osobnosti žáka). Některé z nich napomáhají zvyšovat zájem žáků, podporují stálost pozornosti, podporují koncentraci žáků, vedou jak k osvojení učiva, tak pracovních metod, rozšiřují informační možnosti v procesu vyučování a učení, umožňují věrnější poznání skutečnosti, umožňují zprostředkování těžko slovně sdělitelného učiva, mají motivační funkci a spojují teorii s praxí (Maňák, 2003, s. 55).

1.1.3.2 Kategorizace

1.1.3.2.1 Kategorizace dle jejich charakteru

Učební pomůcky jsou svázány s obsahem výuky. Poskytují **informace obsahového charakteru** (pojmy a vztahy mezi nimi) a **interpretačního charakteru** (jak s předloženými informacemi pracovat). Učební pomůcka je velmi specifická, protože plně respektuje daný předmět, daný typ školy, ročník, téma i konkrétního učitele. Usnadňuje proces učení žáků a pomáhá k hlubšímu osvojování vědomostí a dovedností. Mezi učební pomůcky lze zařadit učebnice, školní obrazy, promítaná zobrazení, modely, video i audio záznamy, výukové počítačové programy atd. (Obst, 2006, s. 147 - 148), (Skalková, 2007, s. 249). Nesmí se ale ani opomenout na vybavení učitele a žáka. Mezi základní vybavení patří např. psací potřeby, kreslicí a rýsovací potřeby, kalkulátory, přenosné počítače, notebook, učební úbor, pracovní oděv atd.

1.1.3.2.2 Kategorizace podle hlediska třídění

Učební pomůcky a školní potřeby lze rozdělit na (Kalhous, Obst, 2009, s. 338), (Zormanová, 2014, s. 189 – 190), (Maňák, 2003, s. 50 – 51):

- **originální předměty a reálné skutečnosti**
 - výtvoři či výrobky, přírodniny v původním stavu jako např. minerály, rostliny, vzorky výrobků, přístroje a umělecká díla apod. či upravené přírodniny, tedy vycpaniny, lihové preparáty apod.
 - symbolická zobrazení - např. schémata, tabulky, grafy, diagramy, mapy, plány
 - mohou být zařazeny např. účetní doklady a další formuláře, které se používají v praxi, např. daňové přiznání atd.
- **zobrazení a znázornění předmětů a skutečností**
 - modely (statické, funkční, stavebnicové)
 - zobrazení prezentovaná přímo (mapy, fotografie, školní obrazy)
 - zobrazení prezentovaná pomocí didaktické techniky (dynamické, statické)
 - zvukové záznamy (optické, magnetické)
- **textové pomůcky**
 - učebnice (klasické, programované)
 - pracovní materiály (pracovní sešity, studijní návody, tabulky, atlasy, sbírky úloh)
 - doplňková a pomocná literatura (encyklopedie, časopisy)
- **pořady a programy prezentované didaktickou technikou**
 - pořady - televizní, rozhlasové a diafonové
 - programy - výukové soustavy či počítače a pro vyučování i vyučovací stroje
- **speciální pomůcky**
 - žákovské experimentální soustavy a pomůcky pro tělesnou výchovu. Příkladem mohou být pomůcky zvukové (magnetofonové pásky, CD, hudební nástroje apod.) nebo dotykové (slepecké písmo, reliéfové obrazy atd.)

1.1.3.2.3 Kategorizace podle toho kdo s nimi pracuje

Další takovým rozdělením učebních pomůcek může být rozdělení na **žákovské** a **demonstrační**. Žákovské učební pomůcky jsou určeny k individuálním činnostem žáka a přispívají k tomu, aby žák přecházel od pasivního vnímání a přijímání dat (např. pozorování) k aktivním činnostem (např. vyhledávání učebních dat, zpracování daného

úkolu apod.). Demonstrační učební pomůcky jsou určeny ke kolektivní prezentaci, k práci v žákovské skupině. Žák vnímá učivo hlavně prostřednictvím smyslů, tzv. na dálku. (Obst, 2006, s. 147).

1.1.3.3 Výběr pomůcky

Při posuzování správnosti a vhodnosti zpracovaného učiva jsou zohledněna dvě hlediska, a to hledisko obsahové a formální. **Obsahové hledisko** posuzuje, jestli učivo obsažené v nástroji odpovídá současné úrovni poznání problematiky a je v souladu s cílem výuky daného typu školy. **Formální hledisko** řeší otázku, lze-li předložit žákům pomůcku daným prostředkem didaktické techniky, tedy např. má-li vhodný rozměr, velikost písma a podobu atd.) – záležitost předmětu didaktická technika.

1.1.3.4 Učebnice

Učebnici lze charakterizovat jako základní učební a vyučovací prostředek, který konkretizuje vzdělávací a výchovné cíle učebních osnov, nabízí obsah a rozsah učiva a závisí na škole a učiteli, co si z ní vybere. Poskytuje podklady pro vypěstování praktických a intelektuálních dovedností stanovených učebními osnovami (Kalhous, Obst, 2009, s. 143).

Učebnici (cvičebnici, čítanku apod.) používá jak učitel, tak i žák každodenně. Jedná se o nejdůležitější materiálně didaktický prostředek používaný ve škole, protože obsahuje soustavný výklad učiva. Dosud se učebnice používala spíše jako doplněk učitelova výkladu nebo jako zdroj příkladů k procvičování a k opakování. Avšak jeden z velmi významných cílů vůbec je naučit žáky orientovat se v učebnici, vystihnout hlavní myšlenku textu a formulovat vlastní závěry (Zormanová, 2014, s. 191), (Maňák, 2003, s. 75).

Učebnice vymezují konkrétní obsah vyučování. Učivo je didakticky zorganizováno pro určitý ročník a daný předmět. Při tvorbě je třeba respektovat řadu požadavků, např. přiměřenost, názornost, přehlednost výkladu a procvičování učiva, vědeckost, jazykovou správnost, vysokou grafickou a výtvarnou úroveň atd. (Nelešovská, Spáčilová, 1999, s. 20), (Maňák, Švec, 2003, s. 67).

Na dnešním trhu jsou k dispozici nejen tištěné učebnice, ale je možné se setkat i s učebnicemi v audiovizuální podobě. Ve srovnání s tištěnými učebnicemi se mohou jevit

jako atraktivnější a dokonalejší. Mohou vyučujícím zjednodušit práci, a zatraktivnit tak výuku prostřednictvím audio a video ukázek či animací, které mohou obsahovat. Nezbytným předpokladem pro použití audiovizuálních učebnic je však potřeba patřičného technického zařízení. Tištěná učebnice je nenahraditelná tím, že je snadno dostupná, přenosná a nevyžaduje žádné technické zařízení (Zormanová, 2014, s. 192).

Funkci učebnice definují autoři různým způsobem. Avšak lze konstatovat, že všechny definice vycházejí ze dvou základních funkcí, a to z funkce didaktické a organizační. **Funkce didaktická** je vázaná na cíle výuky: funkce informativní (zprostředkování informací o učivu), funkce formativní (aby se osvojené systémy dovedností a vědomostí staly vnitřními hodnotami žáků) a funkce metodologická (cílem je, aby si žáci osvojili i metody poznání). **Funkce organizační** obsahuje funkci motivační, plánovací, řídicí, kontrolní a sebekontrolní (Kalhous, Obst, 2009, s. 143), (Horák, 1990, s. 40 in Nelešovská, Spáčilová, 1999, s. 21).

Podle Průchy (Průcha, 2002) je klíčovou funkcí učebnice motivovat žáky k učení. Je tedy nutné učebnice připravovat tak, aby byly zajímavé a vzbuzovaly u žáků zvědavost a zájem. Vymezuje tři funkce učebnice: funkce prezentace učiva (jakým způsobem jsou informace prezentovány – verbálně, obrazově, kombinovaně), funkce řízení učení a vyučování (jakou formou učebnice řídí učení na straně vyučujícího a na straně žáka – u vyučujícího se jedná např. o proporce učiva vhodné pro určitou časovou jednotku výuky a u žáka se jedná o řízení učení pomocí úkolů a otázek) a funkce organizační či také orientační (informace o způsobech práce a orientace v učebnici – např. pomocí pokynů, obsahu či rejstříku), (Průcha, 2002, s. 277 – 278).

1.2 Nemateriální didaktické prostředky

V rámci této práce je z nemateriálních didaktických prostředků věnována pozornost zejména vyučovacím metodám a organizačním formám výuky.

1.2.1 Vyučovací metody

Vyučovací metody lze charakterizovat jako způsoby, jimiž učitel řídí poznávací činnosti žáků. S jejich pomocí rozvíjí osobnost žáka, jeho dovednosti, návyky, vědomosti a podněcuje jeho tvořivou činnost. Jedná se tedy o koordinovaný systém vyučovacích

činností učitele a učebních aktivit žáků, který je zaměřen na dosažení výchovně vzdělávacích cílů (Petrová, 1995, s. 55 - 56), (Maňák, 2003, s. 33).

Aby výukové metody splnily očekávané požadavky, je nutné respektovat kritéria optimálního výběru metod výuky, mezi které lze zařadit např. zákonitosti výchovně-vzdělávacího procesu a z nich vyplývající vyučovací zásady, cíle a úkoly výuky a obsah a metody daného oboru a daného vyučovacího tématu či předmětu, učební možnosti žáků a jejich předpoklady (věkové – psychické a fyzické, úroveň jejich připravenosti – výchovné a vzdělávací, zvláštnosti třídního kolektivu atd.), zvláštnosti vnějších podmínek (pracovní, geografické prostředí atp.), předpoklady učitelů (osobní vlastnosti, schopnost ovládnout určité metody, příp. prostředky, úroveň teoretické i praktické přípravy, úroveň metodického mistrovství, předcházející zkušenosti (Maňák, 2003, s. 35 - 36), (Skalková, 2007, s. 185 - 186).

Mezi základní metody výuky lze zařadit metody slovní, názorně demonstrační a praktické. Jedná se o nejvyužívanější metody a to z důvodu, že patří mezi nejrychlejší a nejefektivnější v oblasti přenosu informací od vyučujícího k žákům (Maňák, 2003, s. 34 - 35), (Skalková, 2007, s. 184 – 185), (Kalhous, Obst, 2009, s. 313-314, 317-327), (Mojžíšek, 1975, s. 81-93), (Kořínek, 1984, s. 119-120).

Při **slovních metodách** žáci získávají podstatné informace v procesu slovního výkladu, úvah a důkazů učitele anebo z textu učebních knih (Mojžíšek, 1975, s. 119). Metody slovní lze členit na:

- Monologické metody (výklad, vysvětlování, přednáška, popis, vyprávění) – jedná se o komunikaci učitele směrem k žákům. Tyto metody jsou využívány ve většině výukových situací. Důležitý je systematický a logický postup při předávání informací směrem k žákům.
- Dialogické metody (rozhovor, dialog, diskuze, dramatizace) – tyto metody vyžadují komunikaci dvou stran, které mezi sebou vzájemně komunikují a vyměňují si získané poznatky a informace. Aktivizuje žáky a vyžaduje od nich pozornost a spolupráci.
- Metody písemných prací (písemná cvičení, kompozice atd.).

- Metody práce s učebnicí, knihou, textovým materiálem. V dnešní moderní době je tato práce zprostředkovávána i prostřednictvím moderních médií a samozřejmě i internetu. Zde je důležité žákovské učení.

Metody názorně demonstrační jsou založené na principu názornosti. Při vyučování je tak potřeba vycházet z předvádění předmětů (činností, pokusů, modelů, pomůcek, zařízení apod.) a z pozorování předmětů i jevů.

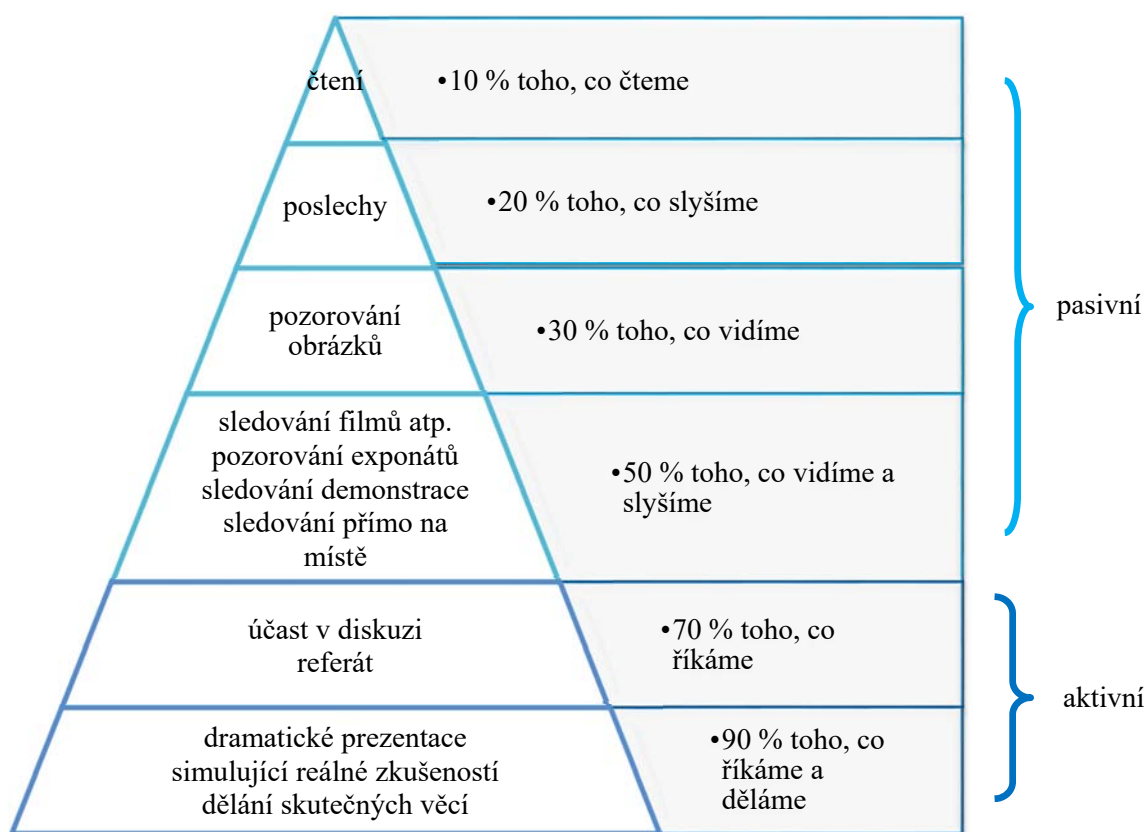
Metoda pozorování je pro žáky velmi náročná a to z důvodu udržení soustředění, pozornosti a schopnosti vnímat předváděnou či pozorovanou věc. Tato metoda prostřednictvím smyslových receptorů zprostředkovává žákům prožitky i vjemy, které se tak stávají základním „stavebním“ materiálem pro rozvíjení fantazie a představ o daném jevu či objektu a rozvíjí myšlenkové pochody. Mohou však být použity i k aktivizaci myšlení žáků a k soustředění pozornosti při učení. I při těchto metodách se uplatňují metody slovní (např. při řízení pozorování – návodné otázky apod.), (Kořínek, 1984, s. 121), (Maňák, Švec, 2003, s. 78).

Příklady základních učebních pomůcek, které vyučující k předvádění může použít (Maňák, 1999, s. 50), (Maňák, Švec, 2003, s. 80-81):

- skutečné předměty jako např. přírodniny, preparáty, výrobky,
- modely (statické nebo dynamické),
- zobrazení formou:
 - obrazů, symbolická zobrazení (realistické, pozměněné, schématické),
 - statická projekce (diaprojekce, zpětná projekce...),
 - dynamická projekce (film, televize, video...),
- zvukové pomůcky (hudební nástroje, gramofon, magnetofon...),
- dotykové pomůcky (reliéfové obrazy, mapy, slepecké písmo...),
- literární pomůcky (učebnice, příručky, atlasy...),
- počítače,
- přístroje (demonstrační přístroje na měření a počítání, přístroje na pozorování).

Už Komenský uváděl, že do učiva máme zapojovat všechny smysly, tzv. Zlaté pravidlo pro učitele: „*Proto budiž učitelům zlatým pravidlem, aby všechno bylo předváděno všem smyslům, kolika možno. Totiž věci viditelné zraku, slyšitelné sluchu, vonné čichu, chutnatelné chuti a hmatatelné hmatu. A může-li něco býti vnímáno najednou více smysly, budiž to předváděno více smyslům.*“ (Komenský, 1954, kap. XX).

Výše uvedená idea byla postupně zpracovávána a následně různými autory prezentována. Pro tuto práci jsem si vybrala názor autora jménem Edgar Dale (vid. 8. srpna 2016, dostupné z: <http://acrlog.org/tag/learning-theories/>) který uvádí své výsledky výchovy žáků formou pyramidy (viz obrázek 3). Tato pyramida odbourává různé způsoby učení a tvrdí, že proaktivní metody jsou lepší pro dlouhodobé učení, že si budeme pamatovat 10 % toho, co čteme, 20 % toho, co slyšíme, 30 % toho, co vidíme, atd. až dojdeme k 90 %, což jsou výsledky toho, co děláme.

Obrázek 3: Po dvou týdnech máme v paměti. Pyramida učení.

Zdroj: vlastní zpracování dle Audiovizuální metody ve výuce, Edgar Dale [vid. 8. srpna 2016], dostupné z: <http://acrlog.org/tag/learning-theories/>

Výše uvedená procenta jsou pouze informativní. Efektivnost použité metody je závislá na mnoha faktorech. Avšak z obrázku 3 je patrné, že se žák učí lépe, čím více je zapojen do procesu výuky.

Metody praktické se zaměřují na vlastní činnost a aktivitu žáka. U těchto metod je velmi důležité se soustředit na naplnění určitých zásad jako např. zaměření se na život, aktivizace všech smyslů, orientace na vybrané produkty, kooperativní jednání a odpovědnost a metodická pravomoc žáků. Mezi tyto metody lze zařadit např. písemná a ústní cvičení, nácvik pohybových a pracovních dovedností, laboratorní činnost žáků, pracovní činnosti, grafické a výtvarné činnosti (Kořínek, 1984, s. 121-122), (Maňák, Švec, 2003, s. 91).

1.2.2 Organizační formy výuky

Organizační forma výuky je vnější organizační rámec vyučovacího procesu. Lze ji tedy chápat jako záměrné uspořádání jednotlivých prvků výuky, jako je např. cíl, obsah, metody výuky, materiální prostředky či nemateriální didaktické prostředky, činnosti žáků a učitele apod. To vše je zasazeno do určitého času (dynamická stránka) a prostoru (statická stránka). Volbou organizační formy výuky ovlivňujeme nejen činnost učitele, ale i činnost žáků a výsledky výuky. Hlavní funkcí je dosahování výukových cílů (Obst, 2006, s. 63), (Solfronk, 1991, s. 19).

Organizační formy vyučování lze rozdělit do několika základních proudů: frontální vyučování v systému vyučovacích hodin, skupinové a kooperativní vyučování, individualizované a diferencované vyučování, systém různých organizačních forem uplatňovaných při realizaci projektů a integrovaných učebních celků, domácí práce (Skalková, 2007, s. 220).

Organizační formy výuky lze klasifikovat podle vztahu k osobnosti žáka, podle charakteru výukového prostředí a podle délky trvání. Organizační formy podle vztahu k osobnosti žáka se člení na výuku individuální, individualizovanou, skupinovou a hromadnou (kolektivní, frontální), párovou (ve dvojicích) a formu samostatné práce. Podle charakteru výukového prostředí se rozlišuje výuka ve třídě, v odborných učebnách a v laboratořích, v dílně, na školním pozemku apod., v učebně výrobní jednotky (učební den ve výrobě), vycházka a exkurze a domácí úlohy. Výuka podle délky trvání je dělena na vyučovací

hodinu (základní výukovou jednotku), zkrácenou výukovou jednotku (např. v 1. roč., při jazykové výuce apod.), dvouhodinovou výukovou jednotku (např. ve výtvarné výchově apod.) a vysokoškolské lekce, semináře, speciální kurzy apod. (Maňák, 2003, s. 46), (Maňák, 1993 in Zormanová, 2014, s. 102), (Kalhous, Obst, 2009, s. 294).

Nejčastější formou realizace hromadné formy výuky je vyučovací hodina, což je uzavřený vyučovací cyklus činnosti učitele a žáků. Tato forma výuky je definována časovým trváním struktury vyučovací hodiny a počtem žáků ve třídě, což dohromady vytváří nejpoužívanější třídní organizační formu výchovně vzdělávacího procesu. Různost výchovně vzdělávacích funkcí, které výuka zajišťuje, vede k rozlišení jednotlivých typů vyučovacích hodin, postihujících jednotlivé okamžiky vyučovacího procesu, jako např. hodina výkladová, opakovací, motivační apod. (Obst, 2006, s. 64), (Maňák, 2003, s. 46).

Ve vyučovací hodině by neměly chybět vymezené cíle, vzájemná spojitost vyučovacích hodin (na něco navazuje a něčemu předchází), zajištění aktivity žáků, účelné využití času, účelnost vyučovací hodiny, zajištění vyučovacích prostředků pro práci v hodině a jednota vzdělávací a výchovné stránky vyučovací hodiny. Vytváří se vztah k práci, k důslednosti a přesnosti, ke správnému používání pomůcek a k dobrým pracovním návykům. Vytváří se veřejné mínění (důležité pro sebeuvědomování žáků, vytváření obrazu o sobě samém). Je zde prostor ke spolupráci, pomoc jiným atd. Při osvojování vědomostí se utváří také charakterové rysy, vytváří se podmínky k uvědomělé pracovní kázni – k tomu přispívá dobrá organizace vyučování, jednotnost a důslednost požadavků (Obst, 2006, s. 64).

2 Didaktické prostředky v ekonomických předmětech

Tato kapitola se zabývá analýzou textů ekonomických předmětů a jejich pojetím na SŠ, zejména pak analýzou projektovaného kurikula ekonomických předmětů ve vztahu k efektivnímu využívání didaktických prostředků v systému výuky. Analýza byla provedena na základě rozboru RVP a ŠVP. Byla realizována na odborné střední škole, která bude v této práci dále označena jako „SŠ1“. Pro analýzu byl vybrán předmět s názvem Ekonomika. Pro názornost, jak je předmět Ekonomika pojat na jiných SŠ stejného typu, byla následně vybrána další SŠ, dále jen „SŠ2“, jejíž ŠVP byl též prostudován a základní rozdíly byly shrnuty v této části práce.

Rámcové rozvržení obsahu vzdělávání je základem pro tvorbu učebních plánů ve ŠVP. Do učebního plánu ŠVP se řadí vyučovací předměty. Ty se tvoří na základě vzdělávacích oblastí a obsahových okruhů. Jedná se o data povinná a musí být v ŠVP prokazatelná (RVP OŠ, 2009, s. 38), (RVP EP, 2007, s. 55), (RVP OA, 2007, s. 54).

Pro úspěšné uskutečnění vzdělávání je nezbytné vytvářet podmínky pro osvojení si požadovaných praktických dovedností a činností. To může být prováděno formou odborné nebo učební praxe či formou cvičení jako např. v dílnách, laboratořích, fiktivních firmách, odborných učebnách apod. Pro praktické vyučování, cvičení, odbornou nebo učební praxi lze žáky rozdělovat na skupiny, zejména z důvodů hygienických požadavků a BOZP podle platných právních předpisů. Náplň praktických činností se odvíjí od vzdělávacích oblastí a obsahových okruhů RVP (RVP OŠ, 2009, s. 38-39), (RVP EP, 2007, s. 55), (RVP OA, 2007, s. 55).

Pro obor vzdělání Obchodní škola je uskutečňována praktická činnost formou učební praxe v minimálním rozsahu dvoutýdenních vyučovacích hodin za celou dobu vzdělávání. Do ŠVP musí škola zařadit odbornou praxi v minimálním rozsahu dvou týdnů za celou dobu vzdělávání (RVP OŠ, 2009, s. 39).

Pro obor vzdělání Ekonomika a podnikání a Obchodní akademie musí do ŠVP zařadit odbornou praxi v minimálním rozsahu 4 týdnů za celou dobu vzdělávání. Vedle toho musí škola zařadit i učební praxi v rámci obsahových okruhů ekonomika, účetnictví a daně, obchodní činnost a odborného zaměření ŠVP v minimálním rozsahu 6 týdenních

vyučovacích hodin za celou dobu vzdělávání (RVP EP, 2007, s. 56), (RVP OA, 2007, s. 55).

2.1 Pojetí předmětu Ekonomika

Předmět Ekonomika je úzce spjat s většinou ostatních vyučovaných předmětů, protože se jedná o předmět mezioborový.

Tento předmět má dle ŠVP na SŠ1 za cíl rozvíjet schopnost ekonomicky myslet, uplatňovat při posuzování podnikových činností kritérium efektivnosti, konat hospodárně a v souladu s etikou podnikání. Předmět umožňuje žákům získat znalosti a potřebné dovednosti k získání základních ekonomických pojmů a znalostí z oblastí týkajících se jednotlivých součástí hospodářského procesu a posléze integrovat znalosti z pohledu mikroekonomie a makroekonomie. Dává žákům základní orientaci v ekonomickém systému. Předmět je přizpůsoben tak, aby žáky naučil získávat ekonomické informace, kriticky je vyhodnocovat a efektivně s nimi pracovat. U žáků je podporováno vědomí materiálních a duchovních hodnot a hodnot zdravého životního prostředí. Žáci jsou vedeni k odpovědnému rozhodování a uvědomění si zodpovědnosti za vlastní život i život ostatních občanů. Získané informace jim mají pomoci uvědomit si podstatu podnikání, rozdíl mezi podnikáním a zaměstnaneckým poměrem, výhody a rizika podnikání (SŠ1, ŠVP, s. 201).

Vymezení předmětu Ekonomika v ŠVP na SŠ2 je velmi podobné jako v ŠVP na SŠ1. Na SŠ2 je navíc uveden cíl, že pedagog prostřednictvím tohoto předmět má vést žáky k zodpovědnosti za vlastní život a pracovní kariéru, tedy k motivaci k aktivnímu pracovnímu životu a připravenosti na změny a nutnost přizpůsobivosti a mobility (SŠ2, ŠVP, str. 114).

K výuce předmětu Ekonomika jsou na obou SŠ doporučeny následující metody výuky (SŠ1, ŠVP, s. 199), (SŠ2, ŠVP, 115) :

Tabulka 4: Doporučené metody výuky na SŠ1 a SŠ2 dle ŠVP dané školy

	SŠ1	SŠ2
Metody expoziční	Motivační vyprávění Motivační rozhovor Motivační úkol s otevřeným koncem Motivační skupinová diskuse	Motivační vyprávění Motivační rozhovor Motivační úkol s otevřeným koncem Motivační skupinová diskuse
Metody osvojování si nového učiva – Metody slovního projevu	výklad, popis, vysvětlení, rozhovor, skupinová diskuse	Slovní projev: výklad, popis, vysvětlení, rozhovor, skupinová diskuse, monolog,
Metody osvojování si nového učiva – Metody práce s odborným textem	Vyhledávání informací Studium odborné literatury Práce s internetem	Vyhledávání informací Studium odborné literatury Práce s internetem
Metody osvojování si nového učiva – Fixační metody	Ústní opakování učiva a procvičování	Ústní opakování učiva a procvičování Písemné opakování

Zdroj: ŠVP SŠ1 a SŠ2, vlastní

Z tabulky 5 vyplývá, že doporučené metody výuky jsou na SŠ1 i SŠ2 z větší části totožné. Na SŠ2 aplikují pro osvojování si nového učiva metodu monologu a pro upevnění si získaných poznatků využívají i písemné opakování.

Tabulka 5: Uvedené didaktické prostředky na SŠ1 i SŠ2 dle jejich ŠVP

	V1	V2
Materiální didaktické prostředky	Počítač	Počítač
	Učebnice	Učebnice
	Tabule	Tabule
	Psací potřeby	Psací potřeby
	Prezentační technika	Prezentační technika
	Pracovní list	Pracovní list
	Zákoníky	Zákoníky
	Ekonomické časopisy a noviny	Ekonomické časopisy a noviny
Nemateriální didaktické prostředky	Monologická metoda – výklad, vysvětlování, přednáška, popis	Monologická metoda – výklad, vysvětlování, přednáška, popis, monolog
	Dialogická metoda (dialog, diskuse)	Dialogická metoda (dialog, diskuse)
	Metoda práce s učebnicí, knihou, textovým materiálem	Metoda práce s učebnicí, knihou, textovým materiálem
	Praktické procvičování	Praktické procvičování
	Metoda písemných prací (písemná cvičení)	Metoda písemných prací (písemná cvičení)
	Metoda názorně demonstrační (předvádění modelů)	Metoda názorně demonstrační (předvádění modelů)

Zdroj: ŠVP - SŠ1 a SŠ2, vlastní

Uvedené materiální didaktické prostředky jsou v ŠVP na obou SŠ totožné. Rozdíl u nemateriálních didaktických prostředků je, že na SŠ2 mají uveden i monolog u monologické metody.

Z ŠVP obou SŠ bylo dále zjištěno, že v některých případech je možné s žáky řešit ekonomické úlohy, zadávat samostatné práce (referáty apod.), při výuce využívat internet a multimediální programy a využívat programové vyhotovování písemností.

Výuka v předmětu Ekonomika na SŠ1 i SŠ2 probíhá formou frontálního vyučování v systému vyučovacích hodin. Podle třídění z hlediska vztahu k osobnosti žáka je využívána hlavně hromadná forma výuky, v ojedinělých případech je realizována výuka skupinová.

2.2 Vhodné a specifické prostředky používané v předmětu Ekonomika

V předmětu Ekonomika obdobně jako v ostatních odborných předmětech se využívají speciální didaktické prostředky, které napomáhají při výuce. Tyto prostředky jsou zahrnuty v následující tabulce 6.

Tabulka 6: Specifické didaktické prostředky ve výuce ekonomických předmětů

Didaktické prostředky	Specifické prostředky
Počítač	<i>E-learning</i> – vkládání pracovních listů, sdílení zadání úkolů, probíraná či probraná látka ve formě prezentací apod.
	<i>Videa</i> – např. zprávy, ekonomická situace, politická diskuze, pohovor apod.
	<i>Didaktické hry</i> – fiktivní firma, projekty, online dražby (zkušební verze), Forma hry – např. Riskuj, AZ kvíz atp.
	<i>Vyhledávání informací na internetu</i> – zadání úkolu a zjišťování aktuálních informací na webu – např. HDP různých zemí, propojování teorie s tržní realitou atp.
	<i>Počítačové hry</i> -zaměřené na ekonomii – např. Transport tycoon apod.
	<i>Prezentační technika</i> – prezentace spuštěná při výkladu vyučujícího, didaktické hry, znázornění grafů atp.
Tabule	Základní pomůcka v učebně. Zapisování látky, psaní (důležitých) pojmů, grafické zobrazování situace (průběžné zakreslování při výkladu pedagoga) atp. Interaktivní, magnetická příp. další.
Učebnice	Jak tištěné, tak i v elektronické podobě (e-učebnice). Napsané pedagogy dané školy. Publikace napsané odborníky v oboru. Publikace z praxe. Např. Moderní ekonomie, (R)evoluce ekonomie atd.

Ekonomické časopisy a noviny	Tištěné i elektronické Např. Ekonom, Lidové noviny, Hospodářské noviny, MaM – Marketing a média, Moderní řízení, Profit, Investiční magazín, Právo a byznys, Logistika, Euro (týdeník), CIO Business World atd.
Pracovní list	Hlavně smysluplné pracovní listy! Sloužící pro samostatné procvičení žáka. Možnost - pro jednotlivce, dvojice či skupiny žáků. Formou testu – uzavřené x otevřené otázky. Didaktické hry – domino, doplňování textu atp.
Zákony / Zákoníky	Banky - Zákon o České národní bance, Zákon o bankách (zákon č. 21/1992 Sb.), Zákon o platebním styku (zákon č. 284/2009 Sb.) Daně – daňové zákony (Jde o zákon o daních z příjmů, zákon o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, zákon o dani z nemovitých věcí, zákonné opatření Senátu o dani z nabytí nemovitých věcí, zákon o dani silniční, zákon o DPH, zákon o spotřebních daních, vybraná ustanovení zákona o stabilizaci veřejných rozpočtů, upravující tři energetické daně, a daňový řád). Obchodní právo – např. Obchodní zákoník, Zákon o podnikání na kapitálovém trhu, Zákon o ochraně hospodářské soutěže, Zákon o Evropském hospodářském zájmovém sdružení, Devizový zákon, Zákon o ochraně spotřebitele (zákon č. 634/1992 Sb.), Živnostenský zákon (zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání), Zákon o regulaci reklamy (zákon č. 40/1995 Sb.) Ostatní - Zákon o zadávání veřejných zakázek, Nařízení vlády, kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení podle občanského zákoníku Pojišťovnictví – např. Zákon o pojišťovnictví (zákon č. 277/2009 Sb.) Pracovní právo – např. Zákoník práce (zákon č. 262/2006 Sb.) Sociální zabezpečení - Zákon o státní sociální podpoře, Zákon o životním minimu, Zákon o pomoci v hmotné nouzi (zákon č. 111/2006 Sb.), Zákon o sociálních službách (zákon č. 108/2006 Sb.), Zákon o sociálním zabezpečení (zákon č. 100/1988 Sb.), Zákon o životním a existenčním minimu (zákon č. 110/2006 Sb.) Správní právo – např. Soudní řád správní (zákon č. 150/2002 Sb.), Správní řád (zákon č. 500/2004 Sb.), Zákon o správních poplatcích (zákon č. 634/2004 Sb.), Zákon o veřejných zakázkách (zákon č. 137/2006 Sb.) Zdraví - Zákon o veřejném zdravotním pojištění (zákon č. 48/1997 Sb.)
Monologická metoda – výklad, vysvětlování, přednáška, popis	Vysvětlování probírané látky. Doplnit o praktické ukázky a příklady / poznatky z praxe.
Dialogická metoda (dialog, diskuse)	Příprava na skupinovou / projektovou práci. Příprava na komunikaci s lidmi (vedení organizace, nadřízení, podřízení, kolegové, zákazníci, pohovor atp.). Diskuze žáků na vybranou problematiku atd.
Metoda práce s učebnicí, knihou, textovým materiálem	Naučit studenty pracovat se zákony, vyhledávat informace a psát si poznámky / výpisky sami.
Praktické procvičování	Fiktivní firma, projekty, vyplňování formulářů – např. příjmový a výdajový pokladní doklad, daňové přiznání, cestovní příkaz, faktura, dohoda o provedení práce a pracovní činnosti atp.

Metoda názorně demonstrační (předvádění modelů)	Situace běžné v životě – pohovor, osobní prodej atd.
--	--

zdroj: vlastní

Přínosným pro výuku ekonomických předmětů a pochopením probírané látky jsou rovněž diskuze s odborníky z praxe nebo exkurze do podniků apod.

3 Praktická část

Cílem praktické části této práce bylo vytvořit ukázkou praktických námětů pro konkrétní výuku. Pro jejich navržení byl mezi vyučujícími proveden průzkum, na jehož základě bylo stanoveno, které didaktické prostředky mají vyučující k dispozici, které z nich využívají a případně, zda jim některé nechybí a jakým způsobem probíhá jejich výuka.

3.1 Průzkum

Cílem průzkumu bylo shromáždit informace pro vytvoření námětů do výuky. Bylo nutné např. zjistit, jaké didaktické prostředky jsou ve výuce využívány, případně jaké jsou k dispozici. Základní výzkumná otázka se u žáků zaměřovala na formu, jaká jim při vstřebávání získaných informací nejlépe vyhovuje a které didaktické prostředky jim pomáhají při osvojování si nového učiva.

Pro získání údajů k využívání didaktických prostředků v systému výuky jsem provedla průzkum na dvou středních školách podobného zaměření, které dále budou označovány jako SŠ1 a SŠ2. Na základě získaných informací z průzkumu byly připraveny praktické náměty pro konkrétní výuku.

3.1.1 Otázky pro průzkum

Rozhovor s vyučujícími, pozorování ve výuce na SŠ1 i SŠ2 a dotazník u žáků SŠ1 a SŠ2 byl realizován za účelem zjištění odpovědí ke stanoveným otázkám:

- Otázka č. 1: Jaké materiální didaktické prostředky má vyučující na SŠ1 i SŠ2 k dispozici, příp. které nemají vyučující k dispozici a potřebovali by je?
- Otázka č. 2: Jaké didaktické prostředky jak materiální tak nemateriální povahy jsou aplikovány ve výuce?
- Otázka č. 3: Jakou formou jsou pro žáky nově získané informace nejlépe zapamatovatelné?
- Otázka č. 4: Které materiální didaktické prostředky žákům maximálně pomáhají anebo vůbec nepomáhají při osvojování si nového učiva ve škole. Případně které pomůcky jim pomáhají při domácím samostudiu (např. příprava na test, zkoušení apod.)?

- Otázka č. 5: Jaké materiální didaktické prostředky chybí žákům ve výuce předmětu Ekonomika?

3.1.2 Metody průzkumu a charakteristika zkoumaných souborů

Pro svůj průzkum jsem si zvolila metodu rozhovoru s vyučujícími, pozorování ve výuce a dotazníkové šetření pro žáky SŠ1 i SŠ2. Tyto metody jsem zvolila z důvodu nejefektivnějšího způsobu zjištění přesných informací pro svůj průzkum.

Rozhovor byl uskutečněn se dvěma vyučujícími (dále označení jako „V1“ a „V2“) na středních odborných školách stejného či podobného typu. Byl realizován v prostorách dané školy u daného pedagoga. Se souhlasem pedagoga byl nahrán na záznamové zařízení, následně přepsán a zaslán ke konečnému odsouhlasení. Vyučující odpovídal celkem na 7 otázek, z nichž všechny byly otevřené. V případě jakýchkoliv nejasností bylo vše zodpovězeno. Kompletní rozhovor je uveden v kapitole 3.1.3.1.1 Rozhovor. V2 byla oslovena z důvodu porovnatelnosti, jak různě pojaté mohou být vyučovací hodiny stejného či podobného typu.

Pozorování bylo uskutečněno u V1 i V2 v hodinách stejného či podobného typu. Cílem bylo zjistit, jakou organizační strukturu vyučovací hodiny jednotliví vyučující mají. Současně byl průzkum zaměřen na aktivity realizované ve vyučovací hodině a na aplikované didaktické prostředky. Zjištěné informace jsou uvedeny v kapitole 3.1.3.1.2 Pozorování.

Cílem **dotazníkového šetření** bylo získání zpětné vazby od žáků. Jakou formou jsou pro ně nově získané informace nejlépe zapamatovatelné, jaká forma didaktických prostředků aplikovaných ve vyučovací hodině jim nejlépe vyhovuje pro lepší zapamatování nově probrané látky, případně připomenutí již probrané látky, a které používají při samostudiu doma. Zajímalo mě i názor studentů, které didaktické prostředky jim dle jejich názoru ve výuce chybí.

3.1.3 Vyhodnocení a diskuze

3.1.3.1 Vyhodnocení

V této podkapitole je uveden celý rozhovor s vyučujícími, získané poznatky z pozorování ve výuce u V1 i V2 a informace zjištěné z dotazníkového šetření u žáků SŠ1 i SŠ2.

3.1.3.1.1 Rozhovor

Otázka č. 1: Jaký typ organizační formy výuky realizujete nejčastěji?

Odpověď V1: *Frontální.*“

Odpověď V2: *„Frontální.“*

Otázka č. 2: Jaké didaktické prostředky má k dispozici Vaše škola pro výuku ekonomických předmětů?

Odpověď V1: *„K dispozici máme notebook, tabuli, projektor, učebnice, které sepsali zkušení pedagogové naší školy.“*

Odpověď V2: *„Máme vybavené učebny. K dispozici máme dataprojektor, interaktivní tabuli, učebnice ekonomie, předplatné ekonomických časopisů a novin, pracovní listy, tabuli, zákony, notebook, multimediální programy, apod.“*

Otázka č. 3: Jaké máte Vy, jako pedagog k dispozici? Využíváte je?

Odpověď V1: *„Notebook, tabuli, projektor, učebnice. Ano.“*

Odpověď V2: *„Vše, co potřebuji a ano.“*

Otázka č. 4: Které didaktické prostředky považujete za nutné a nemáte je k dispozici?

Odpověď V1: *„To co mám k dispozici, mi pro mou výuku postačuje.“*

Odpověď V2: *„Asi mám všechno.“*

Otázka č. 5: Změnilo se něco s modernizací vzdělávání, s ohledem na didaktické prostředky?

Odpověď V1: „Každá vyučující na škole má k dispozici notebook kvůli elektronické třídní knize. Každá učebna obsahuje dataprojektor a připojení na internet prostřednictvím kabelu.“

Odpověď V2: „Máme k dispozici nové počítače, notebooky, dataprojektory. Souvisí to hlavně s používáním ŠkolyOnline (elektronická třídnice).“

Otázka č. 6: Jak se mění didaktické prostředky ve výuce vzhledem k digitalizaci pomůcek?

Odpověď V1: „Přes dataprojektor pouštím pouze pracovní listy. Veškerou výuku mám tvořenou propojením ústního výkladu s prací s učebnicí.“

Odpověď V2: „Každou hodinu mám prezentaci, krátké video (na youtube) a využívám vše, co mám.“

Otázka č. 7: Volíte nějakou strategii pro určitou výuku?

Odpověď V1: „Žákům se snažíme ukázat probíranou látku v praxi. Učebnice, se kterými pracujeme, jsou tvorbou našich pedagogů. Do těchto učebnic se snažíme vkládat i vzory různých dokumentů – např. příjmové doklady, poukazy k výplatě, dohody o provedení práce, výpisy z účtů, směnky, ukázky cenných papírů a mnoho dalšího.“

Odpověď V2: „Snažím se při finanční gramotnosti, podnikání a tématu práce „přiblížit“ realitu. A to formou vyplňování formulářů, psaní životopisů, pochopení výplatní pásky a výpisu z účtu atp. Tedy je připravit na život. Dále že mají číst smlouvy, probírání problémů a rizik půjček na Vánoce a spoustu dalšího.“

3.1.3.1.2 Pozorování

Pozorování bylo realizováno u V1 a V2. Bylo realizováno ve třech vyučovacích hodinách na každé SŠ. Níže jsou uvedeny získané informace.

Tabulka 7: Organizační struktura vyučovací hodiny V1 a V2

Vyučovací hodina = 45 min.	V1	V2
5 min. (5 min.)	Třídnické záležitosti	Třídnické záležitosti
5 min. (10 min.)	Opakování	Opakování
5 min. (15 min.)	Nově probíraná látka	Nově probíraná látka
5 min. (20 min.)		
5 min. (25 min.)		
5 min. (30 min.)		

5 min. (35 min.)		Video k probírané látce
5 min. (40 min.)		Opakování probrané látky
5 min. (45 min.)	Opakování probrané látky	

Zdroj: vlastní

Tabulka 8: *Aktivity realizované ve vyučovací hodině u V1 a V2*

	V1	V2
Třídnické záležitosti	Ano	Ano
Opakování probrané látky z předchozí hodiny	Ústní formou – uzavřené i otevřené otázky	Formou didaktické hry - křížovka
Nově probíraná látka	Výklad Práce s učebnicí	Výklad PowerPointová prezentace
Video k probírané látce	Ne	Ano
Opakování probrané látky	Pracovní list	Ústní formou - připomenutí důležitých pojmů, příp. formou otázek a zodpovídání dotazů žáků

zdroj: vlastní

Tabulka 9: *Aplikované didaktické prostředky ve vyučovací hodině u V1 a V2*

	V1	V2
Materiální didaktické prostředky	Počítač Učebnice Tabule Psací potřeby Pracovní list	Počítač Učebnice Tabule Psací potřeby Pracovní list Dataprojektor
Nemateriální didaktické prostředky	Monologická metoda – výklad, vysvětlování Metoda práce s učebnicí Praktické procvičování Metoda písemných prací (písemná cvičení)	Monologická metoda – výklad, vysvětlování Metoda práce s učebnicí Praktické procvičování Metoda písemných prací (písemná cvičení) Metoda názorně demonstrační

Zdroj: vlastní

3.1.3.1.3 *Dotazník*

Dotazník byl rozdělen na dvě hlavní části a to na identifikační část, tedy informace o pohlaví a věku a na hlavní, neboli výzkumnou část. Výzkumná část byla rozdělena na tři hlavní oblasti a to na informace k tomu, jakou formou jsou pro žáky nově získané informace nejlépe zapamatovatelné, dále na oblast školy a pomůcky používané při výuce předmětu Ekonomika a na oblast samostudia doma, např. před testem, zkoušením apod.

Dotazník byl anonymní a byl vyplněn při vyučovací hodině. Žáci pro vyplnění dotazníku potřebovali cca 15 min. Dotazník byl sestaven formou uzavřených i otevřených otázek.

Dotazník (viz příloha A) byl rozdán jak žákům SŠ1 u V1, tak i žákům SŠ2 u V2. Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 83 respondentů. Na SŠ1 se jednalo o 41 žáků (3 třídy) a na SŠ2 se jednalo o 42 žáků (3 třídy). Návratnost dotazníků činila 100%.

Identifikační část

Tabulka 10: Otázka č. 1: Pohlaví

	Žáci SŠ1		Žáci SŠ2		Žáci SŠ1 + SŠ2	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Muž	19	46 %	16	38 %	35	42 %
Žena	22	54 %	26	62 %	48	58 %
Celkem	41	100 %	42	100 %	83	100 %

Zdroj: vlastní

Tabulka 11: Otázka č. 1: Věk

	Žáci SŠ1		Žáci SŠ2		Žáci SŠ1 + SŠ2	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
15	0	0 %	0	0 %	0	0 %
16	21	51 %	3	7 %	24	29 %
17	17	42 %	21	50 %	38	46 %
18	3	7 %	14	33 %	17	20 %
19+	0	0 %	4	10 %	4	5 %
Celkem	41	100 %	42	100 %	83	100 %

Zdroj: vlastní

Hlavní, výzkumná část

Tabulka 12: Otázka č. 3: Jakou formou jsou pro Vás nově získané informace nejlépe zapamatovatelné? Takové, které

	Žáci SŠ1		Žáci SŠ2		Žáci SŠ1 + SŠ2	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Slyším	3	7 %	3	7 %	6	7 %
Vidím	0	0 %	2	5 %	2	2 %
Píšu	2	5 %	0	0 %	2	2 %
Slyším i vidím	9	22 %	9	21 %	18	22 %
slyším a píšu	3	7 %	7	17 %	10	12 %
vidím a píšu	8	20 %	4	10 %	12	15 %
slyším, vidím	11	27 %	17	40 %	28	34 %

a píšu						
Neodpověď/a	5	12 %	0	0 %	5	6 %
Celkem	41	100 %	42	100 %	83	100 %

Zdroj: vlastní

Tabulka 13: Otázka č. 4: Zakroužkujte na škále jeden bod (od vůbec nepomáhá do maximálně pomáhá) vyjadřující do jaké míry Vám pomáhají níže uvedené pomůcky při osvojování si nového učiva VE ŠKOLE.

	Žáci SŠ1		Žáci SŠ2		Žáci SŠ1 + SŠ2	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
UČEBNICE (studium odborné literatury, vyhledávání informací)						
Vůbec nepomáhá	3	7 %	10	24 %	13	16 %
Spíše nepomáhá	13	32 %	16	38 %	29	35 %
Spíše pomáhá	20	49 %	15	36 %	35	42 %
Maximálně pomáhá	4	10 %	1	2 %	5	6 %
Neodpověď/a	1	2 %	0	0 %	1	1 %
Celkem	41	100 %	42	100 %	83	100 %
POČÍTAČ (vyhledávání informací na internetu)						
Vůbec nepomáhá	0	0 %	0	0 %	0	0 %
Spíše nepomáhá	2	5 %	4	10 %	6	7 %
Spíše pomáhá	19	46 %	21	50 %	40	48 %
Maximálně pomáhá	20	49 %	17	40 %	37	45 %
Celkem	41	100 %	42	100 %	83	100 %
STUDIJNÍ MATERIÁLY (tištěná prezentace a možnost vpisování poznámek)						
Vůbec nepomáhá	0	0 %	2	5 %	2	2 %
Spíše nepomáhá	3	7 %	5	12 %	8	10 %
Spíše pomáhá	25	61 %	31	73 %	56	68 %
Maximálně pomáhá	11	27 %	4	10 %	15	18 %
Neodpověď/a	2	5 %	0	0 %	2	2 %
Celkem	41	100 %	42	100 %	83	100 %
VÝKLAD UČITELE						

(poslouchám, co vyučující říká)						
Vůbec nepomáhá	0	0 %	1	2 %	1	1 %
Spíše nepomáhá	4	10 %	10	24 %	14	17 %
Spíše pomáhá	21	51 %	21	50 %	42	51 %
Maximálně pomáhá	15	37 %	10	24 %	25	30 %
Neodpověděl/a	1	2 %	0	0 %	1	1 %
Celkem	41	100 %	42	100 %	83	100 %
PSANÍ SI POZNÁMEK DO SEŠITU PŘI VÝKLADU UČITELE						
Vůbec nepomáhá	2	5 %	4	10 %	6	7 %
Spíše nepomáhá	4	10 %	10	24 %	14	17 %
Spíše pomáhá	19	46 %	19	45 %	38	46 %
Maximálně pomáhá	16	39 %	9	21 %	25	30 %
Celkem	41	100 %	42	100 %	83	100 %
UČITEL ZAPISUJE VÝKLAD LÁTKY NA TABULI						
Vůbec nepomáhá	0	0 %	3	7 %	3	4 %
Spíše nepomáhá	2	5 %	12	28 %	14	17 %
Spíše pomáhá	18	44 %	23	55 %	41	49 %
Maximálně pomáhá	20	49 %	4	10 %	24	29 %
Neodpověděl/a	1	2 %	0	0 %	1	1 %
Celkem	41	100 %	42	100 %	83	100 %

Zdroj: vlastní

Tabulka 14: Otázka č. 5: Jaké učební pomůcky jste měl/a k dispozici v předmětu Ekonomika za poslední měsíc?

	SŠ1	SŠ2	SŠ1 + SŠ2
	Absolutní četnost	Absolutní četnost	Absolutní četnost
Sešit	13	27	40
Učebnice	22	0	22
Pravítko	16	2	18
Neodpověděl/a	7	9	16
Propiska	5	9	14
Prezentace	1	9	10
Telefon	2	5	7
Výklad učitele	0	7	7
Pracovní sešit	4	1	5
Interaktivní tabule	0	4	4

Kalkulačka	2	2	4
Tahák	3	1	4
Počítač	0	2	2
Projektor	0	2	2
Tablet	0	1	1

Zdroj: vlastní

Tabulka 15: Otázka č. 6: Jaké učební pomůcky byste ještě uvítal/a pro výuku předmětu *Ekonomika*?

	SŠ1	SŠ2	SŠ1 + SŠ2
	Absolutní četnost	Absolutní četnost	Absolutní četnost
Neodpověděl/a	14	12	26
„Nic“	8	13	21
Je mi to asi jedno	5	1	6
Notebook, počítač hl. přístup na internet)	4	4	8
Nevím	3	2	5
Sešit postačuje dokonale (příp. další sešit)	2	3	5
Filmy, videa, ukázky ke znázornění situace	2	3	5
Jsem spokojen/a s dosavadními pomůckami	2	1	3
Zapísování látky do elektronického sešitu v notebooku	1	1	2
Peníze	0	1	1
„Aby psal někdo místo mě do sešitu“	0	1	1

Zdroj: vlastní

Tabulka 16: Otázka č. 7: Zakroužkujte na škále jeden bod (od vůbec nepomáhá do maximálně pomáhá) vyjadřující do jaké míry Vám pomáhají níže uvedené pomůcky při osvojování si nového učiva při SAMOSTUDIU DOMA – např. před testem, zkoušením, případně doplnění probrané látky z důvodu nepřítomnosti ve škole.

	Žáci SŠ1		Žáci SŠ2		Žáci SŠ1 + SŠ2	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
UČEBNICE (vyhledávání informací, čtení)						
Vůbec nepomáhá	3	7 %	10	24 %	13	16 %
Spíše nepomáhá	17	42 %	13	31 %	30	36 %
Spíše pomáhá	14	34 %	13	31 %	27	32 %
Maximálně pomáhá	4	10 %	1	2 %	5	6 %
Neodpověděl/a	3	7 %	5	12 %	8	10 %
Celkem	41	100 %	42	100 %	83	100 %
POČÍTAČ						

(vyhledávání informací na internetu)						
Vůbec nepomáhá	0	0 %	0	0 %	0	0 %
Spíše nepomáhá	8	19 %	4	10 %	12	15 %
Spíše pomáhá	15	37 %	16	38 %	31	37 %
Maximálně pomáhá	14	34 %	17	40 %	31	37 %
Neodpověď/ě/a	4	10 %	5	12 %	9	11 %
Celkem	41	100 %	42	100 %	83	100 %
MOBILNÍ TELEFON ČI TABLET (vyhledávání informací na internetu, stažení aplikace k sebevzdělávání)						
Vůbec nepomáhá	4	10 %	0	0 %	4	5 %
Spíše nepomáhá	6	15 %	4	10 %	10	12 %
Spíše pomáhá	11	27 %	16	38 %	27	32 %
Maximálně pomáhá	17	41 %	17	40 %	34	41 %
Neodpověď/ě/a	3	7 %	5	12 %	8	10 %
Celkem	41	100 %	42	100 %	83	100 %
PRACOVNÍ LISTY (vyplňování pracovních listů od učitele)						
Vůbec nepomáhá	0	0 %	3	7 %	3	4 %
Spíše nepomáhá	4	10 %	12	29 %	16	19 %
Spíše pomáhá	25	61 %	18	43 %	43	52 %
Maximálně pomáhá	9	22 %	3	7 %	12	14 %
Neodpověď/ě/a	3	7 %	6	14 %	9	11 %
Celkem	41	100 %	42	100 %	83	100 %
SEŠIT (čtení poznámek z vyučovací hodiny)						
Vůbec nepomáhá	0	0 %	3	7 %	3	4 %
Spíše nepomáhá	3	7 %	1	2 %	4	5 %
Spíše pomáhá	15	37 %	24	58 %	39	47 %
Maximálně pomáhá	20	49 %	9	21 %	29	35 %
Neodpověď/ě/a	3	7 %	5	12 %	8	9 %
Celkem	41	100 %	42	100 %	83	100 %
PSANÍ SI POZNÁMEK PŘI UČENÍ NAPŘ. Z UČEBNICE ČI JINÉ ODBORNÉ						

PUBLIKACE						
Vůbec nepomáhá	1	2 %	9	21 %	10	12 %
Spíše nepomáhá	11	27 %	10	24 %	21	25 %
Spíše pomáhá	19	46 %	15	36 %	34	41 %
Maximálně pomáhá	7	18 %	2	5 %	9	11 %
Neodpověděl/a	3	7 %	6	14 %	9	11 %
Celkem	41	100 %	42	100 %	83	100 %
SOCIÁLNÍ SÍŤE (NAPŘ. KOMUNIKACE SE SPOLUŽÁKY)						
Vůbec nepomáhá	3	7 %	2	5 %	5	6 %
Spíše nepomáhá	4	10 %	12	28 %	16	19 %
Spíše pomáhá	21	51 %	18	43 %	39	47 %
Maximálně pomáhá	10	25 %	5	12 %	15	18 %
Neodpověděl/a	3	7 %	5	12 %	8	10 %
Celkem	41	100 %	42	100 %	83	100 %
SPOLEČNÉ UČENÍ SE SPOLUŽÁKEM (NAPŘ. SE SPOLUŽÁKEM PROBÍRÁM PROBLEMATIKU A NAVZÁJEM SE ZKOUŠÍME, DOPLŇUJEME SI INFORMACE O VLASTNÍ POZNATKY A ZKUŠENOSTI)						
Vůbec nepomáhá	1	2 %	13	31 %	14	17 %
Spíše nepomáhá	6	15 %	8	19 %	14	17 %
Spíše pomáhá	23	56 %	12	28 %	35	42 %
Maximálně pomáhá	8	20 %	4	10 %	12	14 %
Neodpověděl/a	3	7 %	5	12 %	8	10 %
Celkem	41	100 %	42	100 %	83	100 %

Zdroj: vlastní

Tabulka 17: Otázka č. 8: Jaké učební pomůcky používáte při domácí přípravě na výuku předmětu Ekonomika?

	SŠ1	SŠ2	SŠ1 + SŠ2
	Absolutní četnost	Absolutní četnost	Absolutní četnost
Sešit	20	24	44
Neodpověděl/a	10	6	16
Internet	8	7	15
Učebnice	12	0	12
„Nic / žádné“	1	7	8
Propiska	2	3	5

Počítač	1	3	4
Pracovní listy	3	1	4
Mobil	3	1	4
Rodiče	3	0	3
Neučím se	0	1	1
Nepřipravuji se	0	1	1
Sociální síť	0	1	1

Zdroj: vlastní

3.1.3.2 Diskuze a závěry

Na základě vyhodnocení rozhovoru, pozorování a dotazníkového šetření, budou zodpovězeny otázky pro průzkum.

3.1.3.2.1 Otázka č. 1

Otázka č. 1: Jaké materiální didaktické prostředky má vyučující na SŠ1 i SŠ2 k dispozici, příp. které nemají vyučující k dispozici a potřebovali by je?

Z rozhovoru s V1 vyplynulo, že má k dispozici notebook, tabuli, projektor, učebnice, které sepsali zkušené pedagogové této školy. Všechny tyto prostředky využívá a dle vyjádření, jsou všechny didaktické prostředky, které má k dispozici, pro její výuku dostačující.

V2 mi při rozhovoru sdělila, že mají vybavené učebny, kde mají k dispozici dataprojektor, interaktivní tabuli, učebnice ekonomie, předplatné ekonomických časopisů a novin, pracovní listy, tabuli, zákony, notebook, multimediální programy apod. Všechny tyto didaktické prostředky využívá a nemá potřebu doplňovat o nějaké nové.

Na závěr lze konstatovat, že vyučující mají k dispozici pouze základní materiální didaktické prostředky, které jim ale dle zjištěných informací k jejich výuce postačují.

3.1.3.2.2 Otázka č. 2

Otázka č. 2: Jaké didaktické prostředky jak materiální tak nemateriální povahy jsou aplikovány ve výuce?

Prostudováním RVP a ŠVP byla tato informace zjištěna. Cílem ale zároveň bylo, si na tuto otázku odpovědět i formou pozorování ve výuce.

Z pozorování ve výuce u V1 a V2 vyplynulo, že jsou aplikovány základní materiální didaktické prostředky jako např. běžné vybavení třídy, počítač, dataprojektor, tabule, učebnice, psací potřeby a pracovní list. Rozdíl byl u V2, která oproti V1 při výuce využila i dataprojektor.

Nemateriální didaktické prostředky byly ve výuce V1 i V2 použity formou monologické metody (výklad, vysvětlování), metody práce s učebnicí, praktického procvičování, metodou písemných prací (písemná cvičení). Jediný rozdíl byl, že V2 oproti V1 ve výuce využila i metodu názorně demonstrační.

3.1.3.2.3 Otázka č. 3

Otázka č. 3: Jakou formou jsou pro žáky nově získané informace nejlépe zapamatovatelné?

Na základě dotazníkového šetření bylo zjištěno, že pro respondenty jsou nově získané informace nejlépe zapamatovatelné, pokud je slyší, vidí a píšou si je. Takto odpovědělo 34 % z dotazovaných respondentů.

3.1.3.2.4 Otázka č. 4

Otázka č. 4: Které materiální didaktické prostředky žákům maximálně pomáhají anebo vůbec nepomáhají při osvojování si nového učiva ve škole. Případně které pomůcky jim pomáhají při domácím samostudiu (např. příprava na test, zkoušení apod.)?

Z dotazníkového šetření vyplývá, že ve škole jim uvedené didaktické prostředky spíše pomáhají při osvojování si nového učiva. Při samostudiu doma žákům maximálně pomáhá počítač a mobilní telefon či tablet. Domnívám se, že je to hlavně z důvodu lenosti žáků informace vyhledávat sám v učebnici. Prostřednictvím počítače, mobilního telefonu (tzv. chytrého mobilního telefonu – s přístupem na internet) či tabletu, žáci do vyhledávače pouze zadají, co hledají a pak si jen přečtou zkrácenou informaci s popisem či definicí.

3.1.3.2.5 Otázka č. 5

Otázka č. 5: Jaké materiální didaktické prostředky chybí žákům ve výuce předmětu Ekonomika?

Aby na tuto otázku mohla vzejít odpověď, bylo potřeba žáky přimět k zamyšlení, které pomůcky byly využity při výuce předmětu Ekonomika za poslední měsíc (viz tabulka 14) a které pomůcky používají při domácí přípravě na výuku (viz tabulka 17).

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že polovina žáků buď nic neodpověděla, nebo uvedla odpověď „nic“ či „nevím“. Následně zde byla odpověď typu „je mi to asi jedno“, „notebook/počítač, hlavně přístup na internet“, „sešit postačuje dokonale (případně další sešit)“, „filmy, videa, ukázky ke znázornění situace“, „jsem spokojen/a s dosavadními pomůckami“, „zapisování látky do elektronického sešitu v notebooku“, peníze, „aby psal někdo místo mě do sešitu“.

3.2 Soubor praktických námětů

Vyučujícímu nemusí existující názorné a metodické pomůcky stačit anebo vyhovovat, proto si musí vhodné výukové materiály vytvářet sám. Pomůcka neboli výukový materiál musí odpovídat daným potřebám vyučujícího a musí reflektovat všechna hlediska – didaktické, technické, ekonomické, estetické, aj. Osvědčuje se dodržovat určitý postup. Koncipovat pomůcky tak, aby byly spojeny s nápadem, novou myšlenkou, jakousi hypotézou orientovanou ke zkvalitnění výuky. Navržená koncepce se analyzuje jak z hlediska vnitřní struktury, tak i z hlediska mezipředmětových souvislostí. Důležité je uvědomit si váhu jednotlivých faktů, které bude výukový materiál zprostředkovávat i s předpokládaným dopadem na žáka. Dále se vyučující soustředí na projektování pomůcky. Podrobně promýšlí metodické, technologické a technické otázky. Projekt původní myšlenku objektivizuje a konkretizuje. A nyní nastává realizační fáze, ve které probíhá výroba názorného materiálu a jeho praktické ověření (Maňák, 2003, s. 55 – 56).

Zaměřím-li se na výuku předmětu Ekonomika a na získané informace z pozorování výuky na dvou SŠ, případně zahrnuji vlastní zkušenosti, musím bohužel konstatovat, že výuka probíhá podobně až stejně jako před lety. Jak tedy výuku Ekonomiky vylepšit a připravit pro žáky tak, aby je bavila a nebrali ji jako 45 min. utrpení a sdělování informací pedagogem, kterému v podstatě nikdo nerozumí, a když přijde čas testu, tak buď si žák odnese domů špatnou známku, nebo se to naučím jako básničku.

Při pročitání publikace s názvem *Moderní didaktika: Lexikon výukových a hodnoticích metod* (Čapek, 2015), se otevírá nezměrná škála výukových metod. Pro následující podkapitulu jsou inspirace získané právě z této publikace.

3.2.1 Ukázky praktických námětů do výuky

Ukázky praktických námětů do výuky jsou napsány všeobecně. Autor výše uvedené publikace uvádí, že by se metody výuky měly co nejméně v daném roce opakovat, aby se neokoukaly a udržely si tak „motivační efekt novosti“ (Čapek, 2015, s. 30).

Pro tuto část práce bylo vybráno téma kurzu Marketing. Toto téma je na SŠ vyučováno v rozsahu 9 vyučovacích hodin. Témata vyučovacích hodin – marketing, výrobek, životní cyklus výrobku, cena, cesty prodeje a stimulování prodeje. Poslední, tedy 9. vyučovací hodina je věnována písemnému opakování probrané látky.

3.2.1.1 Ukázka 1. vyučovací hodiny

Popis ukázky

Prvně se použije evokační metoda, pomocí které pedagog zjistí, co žáci o novém tématu ví. Využije k tomu Asociační metodu např. Brainstorming¹. Pedagog na listy flipcharu zapisuje pojmy od žáků. Získá tak informace, které žáci o daném tématu ví. Následně jsou žáci vyzváni, aby je vysvětlili. Vyučující vstupuje jen tehdy, je-li potřeba opravit chybnou informaci od žáka. Výsledky Brainstormingu je možno vyvěsit ve třídě na nástěnkou pro vizuální učení. Následně lze zdůraznit podstatné informace. Případně je možné rozdělit pojmy do kategorií prostřednictvím aktivity Laso². V závěru vyučovací hodiny si žáci důležité pojmy přepíší do sešitu.

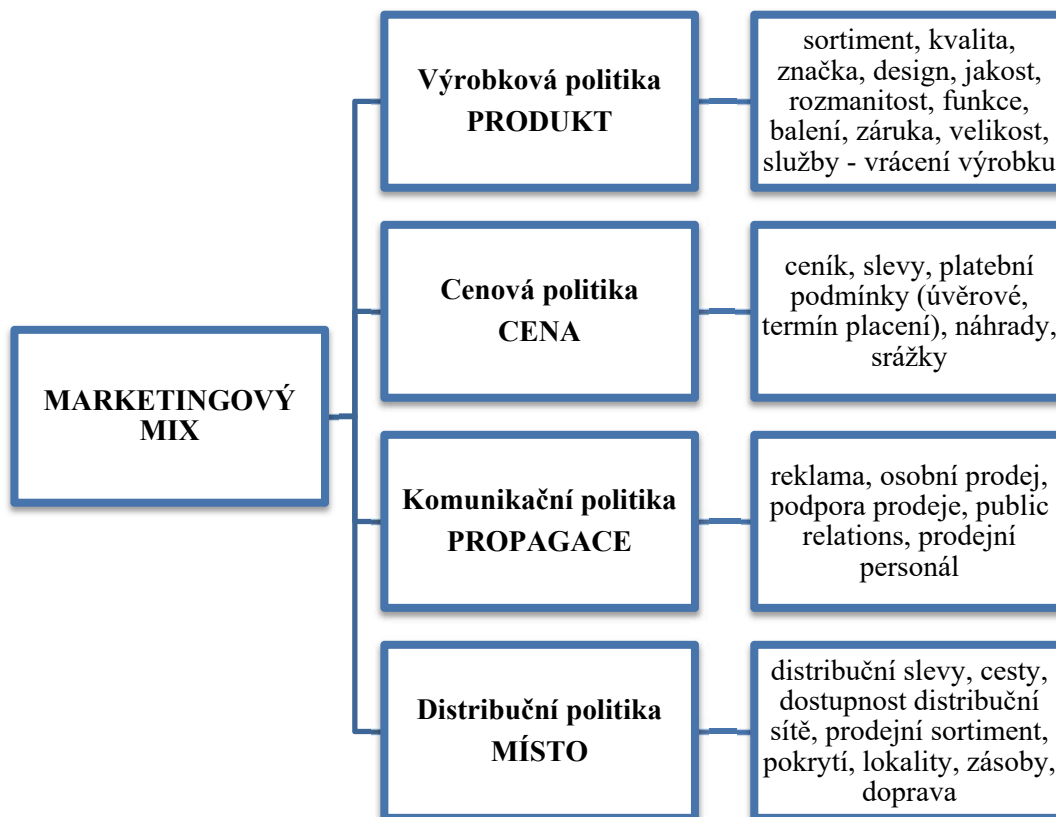
Praktická ukázka – téma Marketing a Marketingový mix

Na začátku vyučovací hodiny jsou žáci seznámeni s pojmem Marketing, Podnikové koncepce (výrobní, výrobová, prodejní, marketingová a koncepce sociálně etického

¹ Brainstorming slouží ke sběru nápadů a myšlenek za účelem vyřešení určitého problému. Důležité je dobré řízení pedagogem. Výsledky se mohou zaznamenávat na tabuli, papír či flipchart. (Čapek, 2015, s. 38, 40)

² Metoda LASO třídí a sdružuje získané informace do skupin podle příbuznosti (Čapek, 2015, s. 58)

marketingu). Následně je žákům vysvětlena metoda Brainstorming a aktivita Laso. Předpokládaný výsledek této metody a aktivity je zobrazen viz obrázek níže.

Obrázek 4: Výsledek Brainstormingu a vyžití metody Laso

Zdroj: vlastní

Materiální a nemateriální didaktické prostředky

Tabulka 18: Materiální a nemateriální didaktické prostředky

Materiální prostředky	Nemateriální prostředky
Flipchart Nástěnka Seši	Metody osvojování si nového učiva – Metody slovního projevu – výklad, popis, vysvětlení, skupinová diskuse Evokační metoda – asociační metoda – brainstorming, aktivita Laso

Zdroj: vlastní

3.2.1.2 Ukázka 2. vyučovací hodiny

Popis ukázky

V předchozí hodině žáci sdělili, co ví, nyní je však potřeba je učit věcem novým. Pro tuto hodinu je zvolena metoda práce s textem s porozuměním. Učitel vybere jednoduchý odborný text. Zvolí si další metodu a to čtení s otázkami. Metoda bude použita pro celou třídu najednou. Žáci si přečtou část textu (např. jeden, dva či více odstavců – určí pedagog) a všichni žáci se obrací s otázkami na učitele. Následně učitel pokládá otázky žákům s ohledem na učební rámec. Metodou Pyramida³ třída vybírá některé zajímavé myšlenky a zápis na tabuli provádí pedagog. Následně se využije metoda s názvem Klíčová slova. Žáci ve dvojicích pracují s textem a vyhledávají důležité pojmy. Nutí to tak žáky selektovat významné informace od méně významných. Učitel sdělí, kolik je v textu opravdu klíčových slov. Postupně se klíčová slova zaznamenávají na tabuli. Pokud je na tabuli uvedeno více slov, tak se následně např. diskutuje či hlasuje o tom, která ze slov jsou opravdu ta klíčová. Na závěr hodiny jsou podstatné informace zapsány do sešitu.

Praktická ukázka - Marketingová koncepce řízení podniku a téma Výrobek

Žáci mají k dispozici odborný text z doporučené učebnice pro předmět Ekonomika týkající se marketingové koncepce řízení podniku a téma výrobek. Ukázka metody Pyramida viz obrázek níže – téma Výrobek.

Obrázek 5: Ukázka metody Pyramida – téma Výrobek

Zdroj: vlastní

³ Text má určitou vnitřní strukturu – podoba pyramidy. Pedagog určí kolik pater pyramida má. Následně určí, že na vrcholu pyramidy je jedna hlavní myšlenka, dále jsou dva nebo tři důležité argumenty níže atp. (Čapek, 2015 s. 311-312)

Ukázka metody Klíčová slova: Marketingová koncepce řízení podniku – vnější a vnitřní podmínky, obsah marketingového výzkumu, poslání podniku, dlouhodobé cíle podnikání, strategie k dosažení stanovených cílů, volba trhu, zákazníci, konkurence, určení nástrojů, marketingový mix, koncepce činnosti, plnění plánů, kontrola, hodnocení, přizpůsobování atp. Výrobek – produkt, širší a hlubší pojetí, statek, služba, základní užitečnost, formální podoba, kvalita, design, obal, servis, záruky, prodej na úvěr, značka atp.

Materiální a nemateriální didaktické prostředky

Tabulka 19: Materiální a nemateriální didaktické prostředky

Materiální prostředky	Nemateriální prostředky
Odborná literatura – odborný text Tabule Sešit	Metody expoziční - Motivační skupinová diskuse Metody osvojování si nového učiva – Metody slovního projevu – vysvětlení, skupinová diskuze Metody osvojování si nového učiva – Metody práce s odborným textem – studium odborné literatury Metody osvojování si nového učiva – Fixační metody – ústní a písemné opakování učiva

Zdroj: vlastní

3.2.1.3 Ukázka 3. vyučovací hodiny

Popis ukázky

Pro tuto vyučovací hodinu je zvolena didaktická hra Domino doplněná o výklad. Žáci pracují samostatně. Žák, který má úkol vyřešen, se přihlásí, učitel provede kontrolu. Kontrolu správného pořadí provádí celá třída najednou. Správné výsledky neřekne vyučující, ale čtou je žáci. Vyučující provádí záznam pojmů na tabuli a vytváří strukturu k zápisu do sešitu a doplňuje o případné další důležité pojmy. Jakmile jsou všechny informace uvedeny a sděleny, žáci provádí zápis do sešitu. Žáci si přepisují i informace z kartiček Domina.

Praktická ukázka – téma Výrobní politika podniku

Žáci dostanou kartičky – Domino (viz příloha B). Po rozdání všech kartiček, je dán pokyn začít pracovat. Žáci začínají „startem“ a končí „cílem“. Ke každému pojmu náleží definice či charakteristika.

Mezitím, co žáci pracují na Dominu, si vyučující připraví čtyři sloupce a názvy sloupců (viz tabulka níže). Po uplynutí doby na zpracování úkolu, probíhá zápis zjištěných informací na tabuli. Vyučující může provádět zápis ručně nebo může mít karty Domino upraveny tak, aby na samostatném listu měl definici či charakteristiku. Žáci diktují výsledky zjištěných informací a vyučující zapisuje nebo magnetem či jiným způsobem připevňuje papíry pod názvy kapitol (ukázka viz níže).

Tabulka 20: Ukázka zápisu na tabuli

Výrobní program, hloubka a šířka výrobního sortimentu	Životní cyklus výrobku	Změny výrobního programu (výrobního sortimentu)
<p>Rozhodování o hloubce a šířce výrobního podniku.</p> <p>Rozhodování o změnách výrobního programu.</p>	<p>Vývoj, zavádění, růst, zralost, úpadek.</p>	<p>Zavedení zcela nových výrobků.</p> <p>Obměna (částečná inovace) stávajících výrobků.</p> <p>Vypuštění výrobků z výrobního sortimentu.</p>

Zdroj: vlastní

Materiální a nemateriální didaktické prostředky

Tabulka 21: Materiální a nemateriální didaktické prostředky

Materiální prostředky	Nemateriální prostředky
<p>Karty – domino</p> <p>Tabule</p> <p>Sešit</p>	<p>Metody osvojování si nového učiva –</p> <p>Metody slovního projevu – výklad, popis, vysvětlení, skupinová diskuse</p> <p>Metody expoziční - Motivační úkol</p>

Zdroj: vlastní

3.2.1.4 Ukázka 4. vyučovací hodiny

Popis ukázky

Vzhledem k tomu, že jsou žáci přehlčeni výkladem z jiných vyučovacích hodin, ale i pro naši výuku je to nezbytné, zvolíme tak metodu Chybového výkladu. Tzn., že žáci

poslouchají a sami si zaznamenávají informace z výkladu. Po skončení výkladu musí odpovědět na otázky uvedené na tabuli. Do výkladu byly naschvál „vsunuty“ chybné informace a žáci by na ně měli upozornit učitele.

Praktická ukázka – téma Cena

Žáci jsou informováni, že výklad bude realizován formou chybového výkladu. Pokud si někdo bude myslet, že ví, že byla sdělena chyba, přihlásí se.

Ukázka (chyby podrženy a do závorky uvedeny správné informace): Např. Cena je částka sjednaná mezi podnikem a prodávajícím (prodávajícím a kupujícím) při prodeji zboží a služeb.

Pojmy: Sleva (srážka) – snížení celkové částky za nákup, srážka (sleva) – snížení cen jednotlivých položek v ceníku, marže – obchodní přírážka, rabat – sleva atp.

Otázky: např. Mezi kým je cena stanovena? Vysvětlete pojem sleva, srážka, marže, rabat. Apod.

Materiální a nemateriální didaktické prostředky

Tabulka 22: Materiální a nemateriální didaktické prostředky

Materiální prostředky	Nemateriální prostředky
Sešit Tabule Učebnice	Metody osvojování si nového učiva – Metody slovního projevu – výklad, vysvětlení, popis, skupinová diskuse Metody osvojování si nového učiva – Metody práce s odborným textem - Vyhledávání informací, Studium odborné literatury

Zdroj: vlastní

3.2.1.5 Ukázka 5. vyučovací hodiny

Popis ukázky

Téma je probíráno formou výkladu. Žáci pasivně přijímají informace, případně se dotazují. Následně je žákům rozdán pracovní list, ve kterém mají informace z předchozího výkladu.

Praktická ukázka – téma Cesty prodeje

Žákům je pro přehlednost na tabuli zakreslen přehled distribučních cest. Následně probíhá výklad k tomuto tématu. Pokud žáci nemají k výkladu dotazy, je jim rozdán pracovní list. Pracovní list je rozdělen na několik částí. V jedné části žáci doplňují chybějící údaje, v další hledají chyby v textu a ve třetí části odpovídají na otázky (např. Uveďte dva příklady výrobků (služby), pro který bude vhodný zvláštní způsob/nepřímý/přímý prodej a vysvětlete důvod.). Následně probíhá kontrola pracovních listů a diskuze nad zodpovězenými otázkami.

Materiální a nemateriální didaktické prostředky

Tabulka 23: Materiální a nemateriální didaktické prostředky

Materiální prostředky	Nemateriální prostředky
Pracovní list	Metody osvojování si nového učiva – Metody slovního projevu – výklad, popis, vysvětlení, monolog Metody osvojování si nového učiva – Fixační metody – písemné i ústní opakování

Zdroj: vlastní

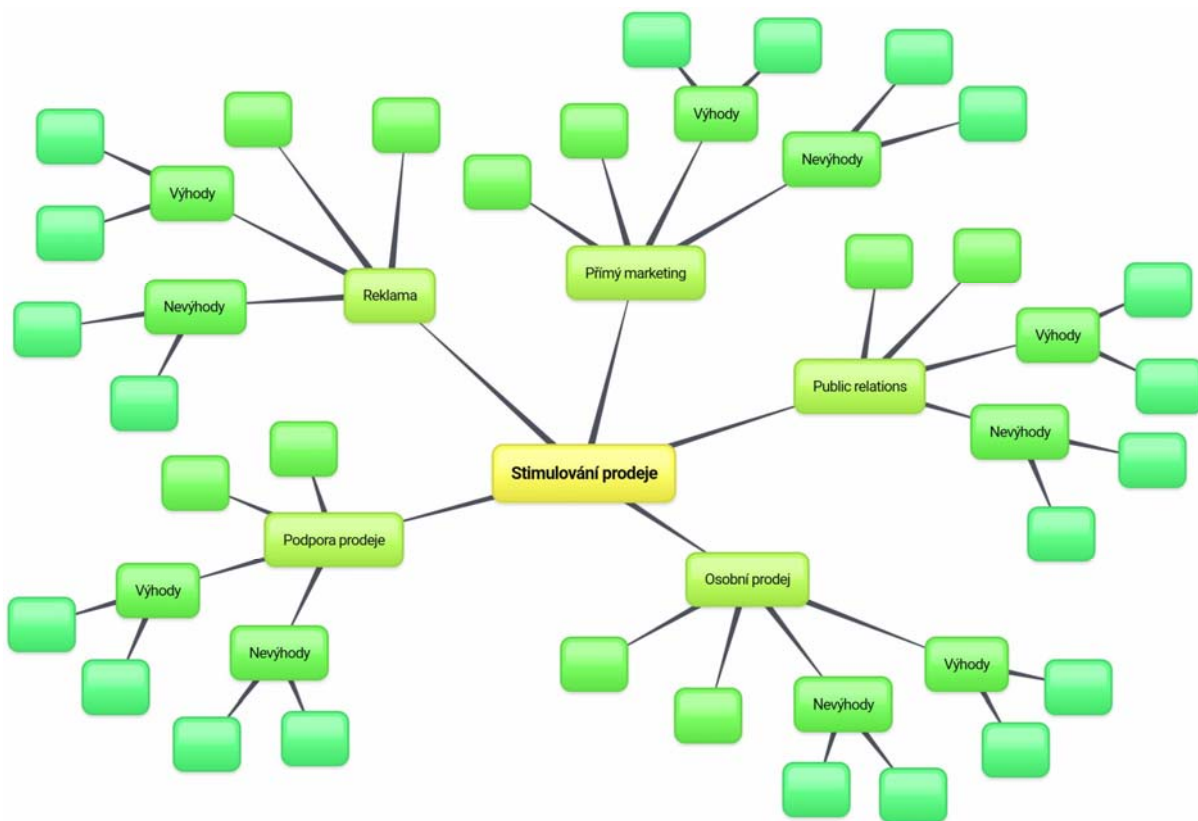
3.2.1.6 Ukázka 6. vyučovací hodiny

Popis ukázky

Pro tuto vyučovací hodinu je zvolena evokační metoda, která může mít charakter asociační metody. Jedná se o myšlenkovou mapu. Žákům je zadán úkol, aby si do sešitu nakreslili základní pole pro myšlenkovou mapu, do níž doplňují informace. Úkol zpracovává každý žák samostatně. Po uplynutí lhůty pro zpracování úkolu vyučující vyzývá žáky k diskuzi a k rozšiřování myšlenkové mapy. Záznam je prováděn na Flipchart a výsledek této aktivity může být vyvěšen ve třídě. Následně je pozornost věnována reklamě v televizi i na internetu.

Praktická ukázka – téma Stimulování prodeje

Zvolené téma pro myšlenkovou mapu je téma Stimulování prodeje. Žákům je dána základní informace, že se jedná o reklamu, podporu prodeje, osobní prodej, public relations a přímý marketing (viz obrázek níže). Grafické zpracování myšlenkové mapy je na žákovi.

Obrázek 6: Ukázka myšlenkové mapy

Zdroj: vlastní

Po tématu myšlenková mapa jsou žákům spuštěny ukázky videí vybraných reklam. Žáci jsou dotazováni, jak na ně reklama působila, co se jim na reklamě líbilo, co tím autor reklamy chtěl sdělit apod.

Materiální a nemateriální didaktické prostředky

Tabulka 24: Materiální a nemateriální didaktické prostředky

Materiální prostředky	Nemateriální prostředky
Sešit Flipchart Televize Počítač Dataprojektor Nástěnka Videá	Metody expoziční - Motivační úkol Metody osvojování si nového učiva – Metody slovního projevu – popis, výklad, vysvětlení, rozhovor, skupinová diskuse

Zdroj: vlastní

3.2.1.7 Ukázka 7. vyučovací hodiny

Popis ukázky

Aby si žáci teoretické znalosti převedli i do praktických, je tato hodina věnována projektové výuce. Žáci budou pracovat ve skupině. Ve třídě se vytvoří čtyři skupiny. Učitel pouze sleduje činnost žáků a případně s nimi konzultuje, potřebují-li to žáci.

Praktická ukázka – Marketingový mix - projekt

Žáci jsou seznámeni, co je tuto hodinu čeká. Jsou rozdělení do čtyř skupin. Zástupce skupiny vylosuje jednu ze čtyř variant marketingového mixu – viz tabulka níže. Každá skupina pracuje na své oblasti k jednomu zvolenému produktu (např. marmeláda, sirup atp.). Produkt volí pedagog. V případě potřeby je možná diskuze mezi skupinami. Žáci mají k dispozici i počítač pedagoga. Žáci jsou informováni, že výsledky činnosti budou prezentovány následující hodinu.

Tabulka 25: Marketingový mix – čtyři skupiny - kartičky

PRODUKT sortiment, kvalita, značka, design, jakost, rozmanitost, funkce, balení, záruka, velikost, služby - vrácení výrobku	CENA ceník, slevy, platební podmínky (úvěrové, termín placení), náhrady, srážky
PROPAGACE reklama, osobní prodej, podpora prodeje, public relations, prodejní personál	MÍSTO distribuční slevy, distribuční cesty, dostupnost distribuční sítě, prodejní sortiment, pokrytí, lokality, zásoby, doprava

Zdroj: vlastní

Materiální a nemateriální didaktické prostředky

Tabulka 26: Materiální a nemateriální didaktické prostředky

Materiální prostředky	Nemateriální prostředky
Sešit Papíry Tabule Počítač Učebnice	Metody expoziční - Motivační úkol s otevřeným koncem, Motivační skupinová diskuse Metody osvojování si nového učiva – Metody slovního projevu – skupinová

Internet	diskuze, popis, vysvětlení Metody osvojování si nového učiva – Metody práce s odborným textem – vyhledávání informací, práce s internetem Metody osvojování si nového učiva – Fixační metody – Ústní i písemné opakování učiva a procvičování
----------	--

Zdroj: vlastní

3.2.1.8 Ukázka 8. vyučovací hodiny

Popis ukázky

Předchozí hodina byla věnována projektové výuce. Nyní žáci prezentují výsledky svých činností. Aby všichni žáci byli zapojeni, jsou jim přiděleny určité role. Jedna skupina prezentuje a další tři skupiny jsou rozděleny na skupinu pozitivní (chválí), skupinu neutrální (hledají rezervy, ale chválí to praktické) a negativní (skeptici, kteří upozorňují na to, co by nešlo). Každý bude hrát svoji roli a spolužákům, kteří prezentovali, tak bude pokládat otázky svého postavení. Učitel na závěr hodnotí práce studentů.

Materiální a nemateriální didaktické prostředky

Tabulka 27: Materiální a nemateriální didaktické prostředky

Materiální prostředky	Nemateriální prostředky
Počítač Dataprojektor Flipchart Tabule Sešit či papíry	Metody expoziční - Motivační skupinová diskuse Metody slovního projevu - popis, vysvětlení, rozhovor, skupinová diskuse

Zdroj: vlastní

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala didaktickými prostředky ve výuce ekonomických předmětů na SŠ. Byla vybrána jedna odborná škola, se zaměřením na jeden obor a následně na jeden předmět. V průběhu psaní této práce jsem dospěla k názoru, že analýza jedné školy, jednoho ŠVP a oslovení jedné vyučující by nevedlo k výsledkům, a tak byla veškerá aktivita realizována i na další odborné střední škole. Pro podrobné pojetí předmětu byl vybrán předmět Ekonomika.

V rámci praktické části byl prostudován RVP a ŠVP se zaměřením na ekonomické vzdělávání. Byl realizován rozhovor s dvěma vyučujícími na vybraných odborných SŠ. Následně proběhlo pozorování pojetí výuky u obou vyučujících se zaměřením na organizační strukturu, realizované aktivity a na aplikované didaktické prostředky ve vyučovací hodině. Následně byli osloveni žáci formou dotazníkového šetření.

Prostudováním publikací, podkladů, realizací osobního rozhovoru, pozorováním vyučujících a žáků vyvstala jedna hlavní myšlenka, každý vyučující by si měl uvědomit, že žák přes den absolvuje více vyučovacích hodin. Tzn., že pokud každá vyučovací hodina je řešena formou různých aktivit a doplňkových videí apod., nemusí být pro žáka přínosem, jak si vyučující myslí. Může tak být činěno i v ostatních hodinách a pro žáka se výuka může jevit jako monotónní. Bylo by vhodnější dotazovat se mezi svými kolegy, jakou formu výuky realizují a dotazovat se i u žáků.

Didaktické pomůcky jsou velmi rozmanité. Prošly si svým vývojem. Ze škol postupně vymizely fólie pro diapozitivy a projektory a na jejich místo „nastoupily“ dataprojektory, interaktivní tabule, počítače, tablety, příp. mobilní telefony.

Důležité je však mít na mysli, že ať učitel používá cokoliv, je nutné si uvědomit to hlavní. Používá-li učitel didaktické pomůcky tak, aby žáci aktivně pracovali, experimentovali, objevovali apod., je vše v naprostém pořádku. Je potřeba myslet také na to, že i nejdražší interaktivní tabule či jiné prostředky jsou případně méně efektivní než papír a tužka, pokud žáci k dané aktivitě přistupují pasivně. Ideální je žáky přivést do automatického prostředí a nechat je, ať se učí a aktivně je zapojovat do všech aktivit.

V této práci byly vytvořeny soubory praktických námětů pro konkrétní výuku. Bylo vybráno téma a k němu připraveny ukázky vyučovacích hodin. Didaktické prostředky navržené pro tyto ukázky jsou didaktické prostředky běžné, tedy takové, které má vyučující vždy k dispozici a používá je.

Tato bakalářská práce by s navrženým souborem praktických námětů mohla být inspirací nejen pro SŠ1 i SŠ2, konkrétně pro oslovené pedagogy, ale i pro další vyučující a odborné SŠ. Myslím si, že aplikace nových metod výuky je pro učitele ze začátku těžká, ale postupem času si všechny metody vyzkouší, osvojí si je a zjistí, že jsou pro ně ulehčením a zpestřením prezentované látky a že i žáky to může bavit.

Seznam použitých zdrojů

ČAPEK, R. 2015. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnoticích metod*. Vyd. 1. Praha: Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3450-7.

DALE, E. Audiovizuální metody ve výuce, Edgar Dale [vid. 8. srpna 2016], dostupné z: <http://acrlog.org/tag/learning-theories/>

E-pedagogium: nezávislý odborný časopis určený pedagogickým pracovníkům všech typů škol. Článek: Možnosti a limity e-learningu ve středoškolském vzdělávání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, III/2013. ISSN 1213-7758.

KALHOUS, Z. a OBST, O., 2009. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-571-4.

KALHOUS, Z., 2002. *Školní didaktika*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-253-X.

KRÁLOVÁ, A., 2009. *Acta oeconomica Pragensia 2/2009 – Zkvalitňování práce učitelů v předmětu ekonomika na středních školách*.

KOMENSKÝ, J. A. *Velká didaktika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelství, 1954. ISBN není.

KOŘÍNEK, 1984. *Didaktika základní školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství. ISBN není.

MAŇÁK, J., 2003. *Nárys didaktiky*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3123-9.

MAŇÁK, J. a ŠVEC, V., 2003. *Výukové metody*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-039-5.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2007. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 63-41-M/01 Ekonomika a podnikání*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání [online], [vid. 10. 2. 2016], dostupné z: <http://zpd.nuov.cz/RVP/ML/RVP%206341M01%20Ekonomika%20a%20podnikani.pdf>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2007. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 63-41-M/02 Obchodní akademie*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání [online], [vid. 10. 2. 2016], dostupné z: <http://zpd.nuov.cz/RVP/ML/RVP%206341M02%20Obchodni%20akademie.pdf>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2009. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání 63-51-J/01 Obchodní škola*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání [online], [vid. 10. 2. 2016], dostupné z: http://zpd.nuov.cz/RVP_3_vlna/RVP%206351J01%20Obchodni%20skola.pdf.

MOJŽÍŠEK, L., 1975. *Vyučovací metody*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství. ISBN není.

NELEŠOVSKÁ, A. a SPÁČILOVÁ, H., 1999. *Didaktika II*. 2. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. ISBN 80-7067-258-1.

OBST, O., 2006. *Didaktika sekundárního vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. ISBN 80-244-1360-4.

OPATRIL, S a kolektiv, 1985. *Pedagogika pro učitelství prvního stupně základní školy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). Č. 46-00-32/01, 14-458-85.

PASCH, M., 1998. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině: jak pracovat s kurikulem*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-127-4.

PETROVÁ, A., 1995. *Didaktika a tvořivost*. Liberec: Technická univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky a psychologie. ISBN 80-7083-173-1.

PETTY, G., 1996. *Moderní vyučování*. 1.vyd. Praha: Portál. ISBN 80-717-8070-7.

PRŮCHA, J., 2002. *Moderní pedagogika*. 2. přepracované a aktualizované vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-631-4.

PRŮCHA, J., MAREŠ J., WALTEROVÁ, E., 2003. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.

RAMBOUSEK, V., 2014. *Materiální didaktické prostředky*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-664-2.

SITNÁ, D., 2009. *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3672-461.

SKALKOVÁ, J., 2007. *Obecná didaktika*. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1821-7.

SLAVÍK, M, HUSA, J., MILLER, I., 2007. *Materiální didaktické prostředky a technologie jejich využívání*. Praha: Česká zemědělská univerzita. ISBN 80-2101-308-7.

SOLFRONK, J., 1991. *Organizační formy vyučování*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 80-7066-334-0.

SŠ1, 2009 a 2015. *Školní vzdělávací program*. ISBN neuvedeno.

SŠ2, 2014. *Školní vzdělávací program*, ISBN neuvedeno.

STOJAN, M., 1986. *Učebna v systému řízení výchovně vzdělávacího procesu*. 1. vyd. Brno: UJEP v Brně. ISBN neuvedeno.

VALIŠOVÁ, A. a KASÍKOVÁ, H., (eds.), 2011. *Pedagogika pro učitele: podoby vyučování a třídní management, osobnost učitele a jeho autorita, inovace ve výuce, klíčové kompetence ve vzdělávání, práce s informačními prameny, pedagogická diagnostika*. 2., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3357-9.

ZORMANOVÁ, L. 2014. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 21 s. ISBN 978-80-247-4590-9.

Seznam příloh

Příloha A: Dotazník

Příloha B: Didaktická hra – Domino

Příloha A: Dotazník

Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Michaela Vurmová a jsem studentkou Učitelství odborných předmětů na Fakultě přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci. Touto formou bych Vás ráda požádala o spolupráci a to o vyplnění tohoto dotazníku, který slouží pro praktickou část mé bakalářské práce.

Předem Vám moc děkuji za Váš čas a ochotu.

S pozdravem Michaela Vurmová

Identifikační část – *zakřížkujte prosím jednu vhodnou odpověď*

1. Pohlaví:

- muž žena

2. Věk:

- 15 16 17 18 19+

Hlavní, výzkumná část – *pokud není uvedeno jinak, zakroužkujte prosím jednu vhodnou odpověď*

3. Jakou formou jsou pro Vás nově získané informace nejlépe zapamatovatelné? Takové, které

- slyším (např. výklad učitele)
 vidím (např. pouze čtu učebnici)
 píšu (např. přepisování poznámek od spolužáka)
 slyším i vidím (např. vyučující má k výkladu spuštěnou prezentaci, čtení knihy nahlas)
 slyším a píšu (např. učitel vykládá látku a Vy si zapisujete poznámky)
 vidím a píšu (např. spuštěná prezentace a pouze ji opisujete)
 slyším, vidím a píšu (např. vyučující má k výkladu spuštěnou prezentaci a Vy si píšete poznámky do sešitu)

4. Zakroužkujte na škále jeden bod (od vůbec nepomáhá do maximálně pomáhá) vyjadřující do jaké míry Vám pomáhají níže uvedené pomůcky při osvojování si nového učiva VE ŠKOLE.

Učebnice (studium odborné literatury, vyhledávání informací)

Vůbec nepomáhá	spíše nepomáhá	spíše pomáhá	maximálně pomáhá
----------------	----------------	--------------	------------------

Počítač (vyhledávání informací na internetu)

Vůbec nepomáhá	spíše nepomáhá	spíše pomáhá	maximálně pomáhá
----------------	----------------	--------------	------------------

Studijní materiály (tištěná prezentace a možnost vpisování poznámek)

Vůbec nepomáhá	spíše nepomáhá	spíše pomáhá	maximálně pomáhá
----------------	----------------	--------------	------------------

Výklad učitele (poslouchám, co vyučující říká)

Vůbec nepomáhá	spíše nepomáhá	spíše pomáhá	maximálně pomáhá
----------------	----------------	--------------	------------------

Psaní si poznámek do sešitu při výkladu učitele

Vůbec nepomáhá	spíše nepomáhá	spíše pomáhá	maximálně pomáhá
----------------	----------------	--------------	------------------

Učitel zapisuje výklad látky na tabuli.

Vůbec nepomáhá	spíše nepomáhá	spíše pomáhá	maximálně pomáhá
----------------	----------------	--------------	------------------

5. Jaké učební pomůcky jste měl/a k dispozici v předmětu Ekonomika za poslední měsíc?

6. Jaké učební pomůcky byste ještě uvítal/a pro výuku předmětu Ekonomika?

7. Zakroužkujte na škále jeden bod (od vůbec nepomáhá do maximálně pomáhá) vyjadřující do jaké míry Vám pomáhají níže uvedené pomůcky při osvojování si nového učiva při SAMOSTUDIUMU DOMA – např. před testem, zkoušením, případně doplnění probrané látky z důvodu nepřítomnosti ve škole.

Učebnice (vyhledávání informací, čtení)

Vůbec nepomáhá	spíše nepomáhá	spíše pomáhá	maximálně pomáhá
----------------	----------------	--------------	------------------

Počítač (vyhledávání informací na internetu)

Vůbec nepomáhá	spíše nepomáhá	spíše pomáhá	maximálně pomáhá
----------------	----------------	--------------	------------------

Mobilní telefon či tablet (vyhledávání informací na internetu, stažení aplikace k sebevzdělávání)

Vůbec nepomáhá	spíše nepomáhá	spíše pomáhá	maximálně pomáhá
----------------	----------------	--------------	------------------

Pracovní listy (vyplňování pracovních listů od učitele)

Vůbec nepomáhá	spíše nepomáhá	spíše pomáhá	maximálně pomáhá
----------------	----------------	--------------	------------------

Sešit (čtení poznámek z vyučovací hodiny)

Vůbec nepomáhá	spíše nepomáhá	spíše pomáhá	maximálně pomáhá
----------------	----------------	--------------	------------------

Psaní si poznámek při učení např. z učebnice či jiné odborné publikace

Vůbec nepomáhá	spíše nepomáhá	spíše pomáhá	maximálně pomáhá
----------------	----------------	--------------	------------------

Sociální sítě (např. komunikace se spolužáky)

Vůbec nepomáhá	spíše nepomáhá	spíše pomáhá	maximálně pomáhá
----------------	----------------	--------------	------------------

Společné učení se spolužákem (např. se spolužákem probírám problematiku a navzájem se zkoušíme, doplňujeme si informace o vlastní poznatky a zkušenosti)

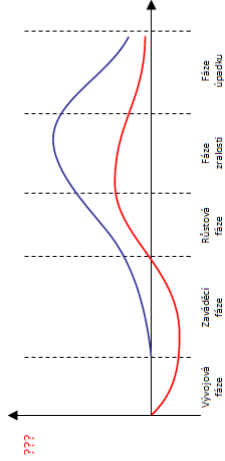
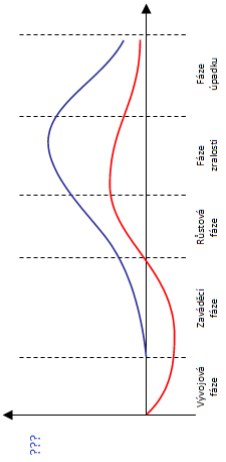
Vůbec nepomáhá	spíše nepomáhá	spíše pomáhá	maximálně pomáhá
----------------	----------------	--------------	------------------

8. Jaké učební pomůcky používáte při domácí přípravě na výuku předmětu Ekonomika?

Děkuji za věnovaný čas a ochotu při vyplňování tohoto dotazníku a přeji hodně úspěchů v osobním i studijním životě.

Příloha B: Didaktická hra – Domino

START	Výrobek se na trhu prodává určitou dobu, během níž prochází určitými fázemi. Od uvedení na trh až po jeho stažení z trhu.	ŽIVOTNÍ CYKLUS VÝROBKU	Vývoj, zavádění, růst, zralost, úpadek	FÁZE	Výrobek se ještě neprodává, ale již vyžaduje náklady.
VÝVOJOVÁ FÁZE	Seznámení zákazníků s výrobkem. Cena výrobku nižší než náklady nebo na úrovni nákladů. Ještě není dosahováno zisku.	ZAVÁDĚCÍ FÁZE	Zákazníci produkt znají, jsou přesvědčeni jeho kvalitou. Poptávka po výrobku roste. To umožňuje zvyšovat cenu a roste i zisk (na jeden výrobek) i tržba.	RŮSTOVÁ FÁZE	Zákazníci uspokojeni, poptávka stagnuje. Kdo měl o výrobek zájem, ten si ho už koupil. Zisk na jeden výrobek i tržba je stabilní či mírně klesá.

<p>OBJEM PRODEJE</p>	<p>Podnik se zaměřuje na určité druhy výrobků nebo služeb.</p>	<p>FÁZE ZRALOSTI</p>	<p>Prodej výrobku se snižuje. Cena je často pod úrovní nákladů. Zisk na jeden výrobek klesá i tržba klesá. Výprodeje.</p>
<p>VÝROBNÍ PROGRAM</p>		<p>FÁZE ÚPADKU</p>	<p>Rozhodování o hloubce a šířce výrobního podniku. Rozhodování o změnách výrobního programu.</p>
<p>ZISK</p>	<p>Šířka sortimentu (skupiny výrobků) se zpravidla udržují delší dobu neměnná, v hloubce sortimentu (typy, značky) jsou změny velmi časté.</p>	<p>VÝROBKOVÁ POLITIKA PODNIKU</p>	

ZMĚNY VÝROBNÍHO PROGRAMU	<p>Počet skupin výrobků tvoří šířku sortimentu, počet typů (značek) v rámci určité skupiny hloubku sortimentu.</p>	VÝROBNÍ SORTIMENT	<p>Zavedení zcela nových výrobků. Obměna (částečná inovace) stávajících výrobků. Vypuštění výrobků z výrobního sortimentu.</p>	MOŽNOSTI ZMĚN VÝROBNÍHO SORTIMENTU	CÍL
---	--	------------------------------	--	---	------------

HRA: DOMINO

TÉMA: ŽIVOTNÍ CYKLUS VÝROBKU

Pravidla hry: hra je určena pro 1 až 4 hráče.

Žáci dostanou kartičky. Jakmile budou mít všichni, je dán pokyn začít pracovat. Žáci začínají „startem“ a končí „cílem“. Ke každému pojmu náleží definice či charakteristika.

Žák, který má vyřešeno, se přihlásí, učitel provede kontrolu. Např. prvních pět žáků (nebo všichni žáci, kteří dokážou správně vyřešit domino např. do 5 minut) může být ohodnoceno plusem či malou jedničkou, záleží na pravidlech hodnocení u daného vyučujícího.

Kontrolu správného pořadí provádí celá třída najednou, s tím, že ji neřekne vyučující, ale čtou ji žáci.